

ARITAKE-WILD

Programul comun de lucru al
Partenerilor Sociali Europeni 2009 – 2010

Studiu comun privind restructurările în UE
Etapa finală

România

Dosar național

București
2-3 noiembrie 2009

Editat de: Alan Wild, ARITAKE-WILD
Autorul dosarului: António Dornelas, ISCTE-IUL

Ianuarie 2010

Programul comun de lucru al
Partenerilor Sociali Europeni 2009 – 2010

Studiu comun privind restructurările în UE
Etapa finală

România
Dosar național

București
2-3 noiembrie 2009

CUPRINS

Introducere – obiectivul raportului național	3
Secțiunea întâi: situația macro-economică și restructurările în România	4
Secțiunea doi: rolul partenerilor sociali în restructurare	24
1. <i>Partenerii sociali și parteneriatul social în România</i>	24
1.1. <i>Reprezentarea lucrătorilor</i>	25
2.1. <i>Organizațiile patronale</i>	26
2.2. <i>Cadrul juridic: evoluțiile recente</i>	26
3. <i>Restructurarea ca element al dialogului social și al negocierilor colective</i>	27
3.1. <i>Negocierile colective</i>	27
3.2. <i>Partenerii sociali și restructurarea</i>	29
3.3. <i>Revendicările partenerilor sociali și alte inițiative în contextul crizei economice actuale</i>	30
Secțiunea trei: studii de caz	31

Introducere – obiectivul raportului național

Prezentul raport privind rolul partenerilor sociali din România în restructurări a fost elaborat în urma discuțiilor pe marginea unei prime variante cu partenerii sociali de la nivel național, cu ocazia unui seminar organizat la București pe 2-3 noiembrie 2009.

Seminarul național din România a fost ultimul dintr-o serie de întâlniri similare organizate în statele membre ale Uniunii Europene în cadrul programului comun de lucru al Partenerilor Sociali Europeni. Raportul a fost elaborat de expertul extern selectat pentru România, Antonio Dornelas, în colaborare cu expertul coordonator pentru acest proiect, Alan Wild.

Documentul este prezentat ca un "raport de experți". Reprezintă viziunile consultanților implicați în elaborare și nu își propune să reprezinte opiniile individuale sau colective ale partenerilor sociali din România sau ale reprezentanților companiilor din studiile de caz care au contribuit, nici pe cele ale organizațiilor partenerilor sociali de la nivel european responsabile de solicitarea raportului.

Obiectivul principal al raportului este să contribuie la dezvoltarea unui document de sinteză care compară și pune în contrast rolurile partenerilor sociali în restructurări în statele membre UE în vederea extragerii de învățăminte pentru viitor precum și pentru a contribui la conturarea activităților și priorităților partenerilor sociali de la nivel european în acest domeniu. De asemenea raportul prezintă rolul jucat de partenerii sociali din România în procesul de restructurare economică de la nivel național, sectorial și al companiilor. Până la sfârșitul proiectului, vor fi elaborate și discutate rapoarte similare de către partenerii sociali din statele membre UE. Se preconizează redactarea unui document general de discuție bazat pe rolul partenerilor sociali în fiecare stat al Uniunii Europene care să fie supus analizei reprezentanților partenerilor sociali din întreaga Uniune Europeană în cadrul unui seminar organizat la Bruxelles în ianuarie 2010.

Partea principală a raportului este împărțită în trei secțiuni;

- ✧ Secțiunea întâi – analiză macroeconomică și tendințe de restructurare în România;
- ✧ Secțiunea doi – rolul partenerilor sociali din România în restructurări;
- ✧ Secțiunea trei – studii de caz.

Fiecare secțiune a fost prezentată și discutată pe scurt la seminarul național. Partenerii sociali din România au fost rugați să comenteze pe marginea caracterului exact al raportului; să sugereze domenii care au fost "supra" sau "sub" estimate sau omise; și să contribuie la elaborarea concluziilor generale privind eficiența partenerilor sociali din România de la toate nivelele în ceea ce privește anticiparea și gestionarea restructurărilor. Prezentul raport național final ia în considerare conținutul întâlnirii dar rămâne totuși un "raport al unor experți independenți".

În fine, trebuie subliniat că publicul destinat al acestui document este "non românesc", de aceea autorii își cer scuze față de participanții de la seminarul național pentru elementele de detaliu și de context care pot apărea ca evidente sau inutile cititorilor români. Incluziunea acestui material este însă esențială dacă se vor realiza obiectivele mai largi ale proiectului așa cum au fost descrise mai sus.

Alan Wild
Expert Coordonator al Proiectului

Secțiunea întâi: situația macro-economică și restructurările în România

Introducere

Căderea zidului Berlinului și extinderea ulterioară a UE în 2004 și 2007 către țările din Europa Centrală și de Est au constituit, împreună cu Tratatul de la Maastricht, Amsterdam și Nisa, niște factori de maximă importanță nu numai pentru România și celelalte țări din regiune, dar și pentru procesele mai largi de dezvoltare economică din Europa și din lume. Pentru a înțelege situația economică și socială din România de astăzi, trebuie să luăm în considerare și impactul actualei crize economice și financiare.

Ultimii ani ai regimului Ceaușescu s-au petrecut în contextul unei grave crize economice iar căderea dictaturii comuniste a deschis un proces agitat de schimbări fundamentale cu consecințe extrem de importante pentru climatul politic, economic și social al României. Reformele economice au început mai târziu în România decât în celelalte foste țări comuniste din Europa și au fost lansate pe fundalul unei situații politice și economice foarte sensibile.

Ritmul reformelor instituționale din România a fost impus în mare parte de obiectivul aderării la Uniunea Europeană, care a avut loc la 1 ianuarie 2007.

Alineatele de mai jos fac un rezumat al naturii și acoperirii transformărilor economice și sociale din România din ultimul deceniu;

- ✧ Rata medie de creștere a populației din România este negativă începând cu 1990, și, conform previziunilor Băncii Mondiale va urma aceeași tendință până în 2020, deși cu un ritm mai scăzut;
- ✧ Migrația netă a condus la o reducere a populației române cu 616.000 de persoane între 1997 - 2006;
- ✧ PIB-ul real din anii imediat după 1989 a fost negativ și abia după paisprezece ani de la căderea dictaturii valoarea PIB-ului pe cap de locuitor exprimată în lei a atins valoarea din 1989;
- ✧ PIB-ul României pe cap de locuitor exprimat ca standarde ale puterii de cumpărare era, în urmă cu cinci ani, egal cu o treime din media UE27;
- ✧ România se situează pe locul 14 din cele 25 de țări din Europa Centrală și de Est (ECE) și state fost sovietice în termeni de prezență a economiei subterane ca parte din PIB. Estimările arată că proporția economiei paralele a României era de 37,4% din PIB-ul oficial în 2002-03;
- ✧ Primii ani de tranziție a României spre o economie de piață au dus la o creștere a sărăciei, care a culminat în cifre absolute (35,9%) în 2000, începând de atunci să scadă. Totuși, sărăcia relativă a crescut ușor între 2000 - 2006, ultimul an pentru care sunt disponibile date;
- ✧ România se situează pe locul 25 din cele 27 de state membre UE în ceea ce privește indicatorii de progres din Strategia de la Lisabona;
- ✧ Structura economiei românești arată o scădere a importanței agriculturii și industriei și o creștere corelată a sectorului de servicii în termeni de parte din PIB;
- ✧ Procentele de ocupare în principalele sectoare economice urmează aceeași tendință, agricultura și industria fiind în scădere;
- ✧ Rata totală de ocupare a scăzut din 1997 până în 2002 iar de atunci a crescut cu 1,2%;
- ✧ Rata totală a șomajului în România a fost destul de stabilă în ultimul deceniu pentru toate categoriile principale. Rata șomajului la tineri este de trei ori mai ridicată decât cea generală;
- ✧ Diferența dintre costul pentru o oră de muncă în România și media europeană este foarte mare. Chiar dacă ultimii șase ani au adus o reducere a acestei diferențe, media

costului pe o oră de muncă în UE15 rămâne de aproape 11 ori mai mare decât media din România;

- ✧ România are cel mai mare timp de lucru mediu anual convenit prin contractele colective de muncă din Europa (1856,0 ore), de comparat cu media UE27 plus Norvegia de 1742,8 ore;
- ✧ Cheltuielile publice pentru educație se situează în România la nivelul cel mai scăzut dintre statele membre UE. În 2005 au reprezentat 69% din media UE27 și 50% din media din Cipru, țară care are procentul cel mai ridicat din UE27;
- ✧ Împreună cu Bulgaria, România înregistrează cele mai slabe performanțe din UE27 în ceea ce privește învățarea pe tot parcursul vieții;
- ✧ Din cauza tendințelor de restructurare, proporția de lucrători calificați din sectorul primar și din alte sectoare precum și de lucrători necalificați a scăzut în structura ocupării în ultimii cincisprezece ani.

1. Analiză și indicatori macro-economici

Pentru început trebuie subliniat faptul că, în pregătirea acestui dosar, ne-am confruntat cu o adevărată problemă legată de disponibilitatea unor date detaliate și exacte privind indicatorii economici și sociali. La seminarul național din România, partenerii sociali au fost de acord că lipsa datelor constituie o constrângere pentru dezvoltarea politicilor și planificarea acțiunilor la toate nivelurile.

1.1. Populația

În 2007, România avea 21,6 milioane de locuitori, cu aproape 800.000 mai puțin decât în 1997. Tabelul de mai jos rezumă creșterea populației, grupele de vârstă și raportul de dependență – numărul de persoane dependente ca proporție din populația în vârstă de muncă.

Populație, grupe de vârstă și dependență

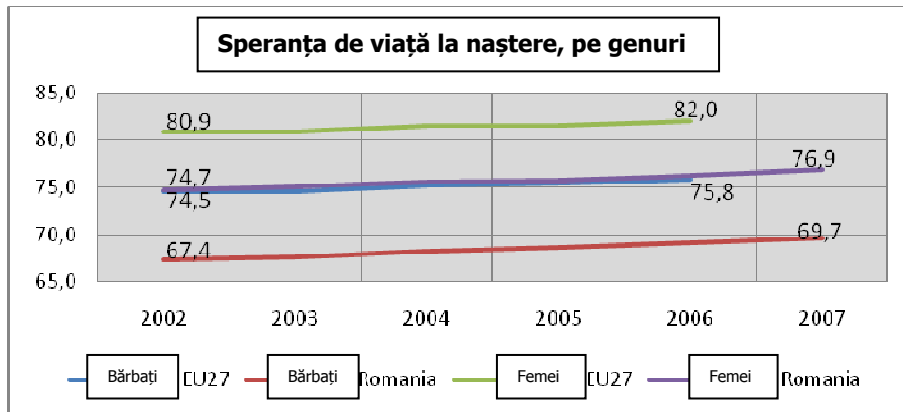
	Rata medie de creștere anuală a populației		Grupe de vârstă			Raportul de dependență	
	(%)		(% , 2004)			(populație dependentă ca proporție din populația în vârstă de muncă, 2004)	
	1990 - 2004	2004 - 2020	Vârstă 0-14	Vârstă 15-64	Vârstă 65+	Tineri	Vârșnici
România	-0,5	-0,4	15,9	69,5	14,6	0,2	0,2
Franța	0,4	0,3	18,2	65,2	16,6	0,3	0,3
China	0,9	0,6	22	70,5	7,5	0,3	0,1
India	1,7	1,3	32,5	62,3	5,2	0,5	0,1
Statele Unite	1,2	0,9	20,9	66,8	12,3	0,3	0,2
Japonia	0,2	-0,1	14,1	66,7	19,2	0,2	0,3
Zona euro	0,4	0,1	15,6	66,9	17,5	0,2	0,3

Sursa: Grupul Banca Mondială, Indicatorii Dezvoltării Mondiale 2006

Rata medie de creștere a populației a fost negativă începând cu 1990, și, conform previziunilor Băncii Mondiale, va urma aceeași tendință până în 2020, deși cu un ritm mai puțin accelerat. Structura pe grupe de vârstă și proporția de dependență sunt comparabile cu cele observate în alte state europene.

Deși cifrele privind migrația sunt deseori inexacte, Eurostat estimează că migrația netă – diferența dintre numărul de imigranți și numărul de emigranți – a dus la reducerea populației României cu 616 000 de persoane între 1997 - 2006. În această perioadă migrația netă din România a fost mai mare decât cea din Polonia și probabil chiar cea mai mare din UE27. Mai recent, în 2007 și 2008, tendința migrației nete pe termen lung s-a inversat.

Speranța de viață în România este mai mică decât media UE27, dar diferența este din ce în ce mai scăzută atât pentru bărbați cât și pentru femei.

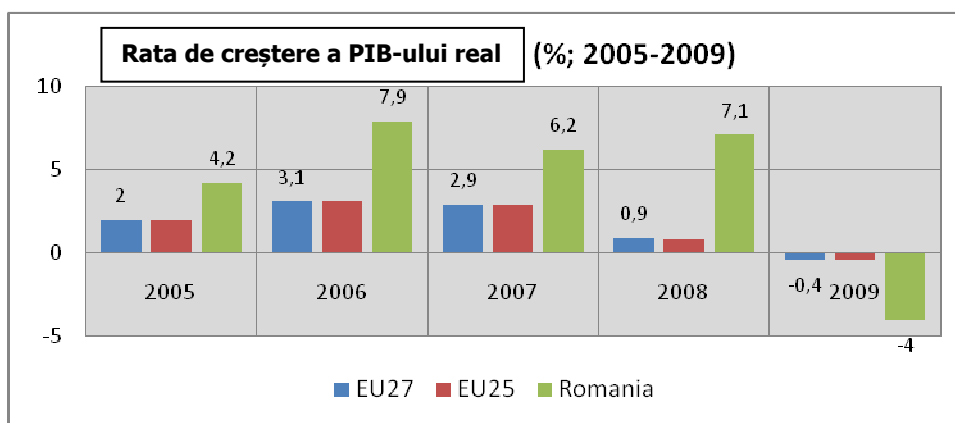

Sursa: Eurostat, 2009.

1.2. Evoluția Produsului Intern Brut și a coeziunii sociale

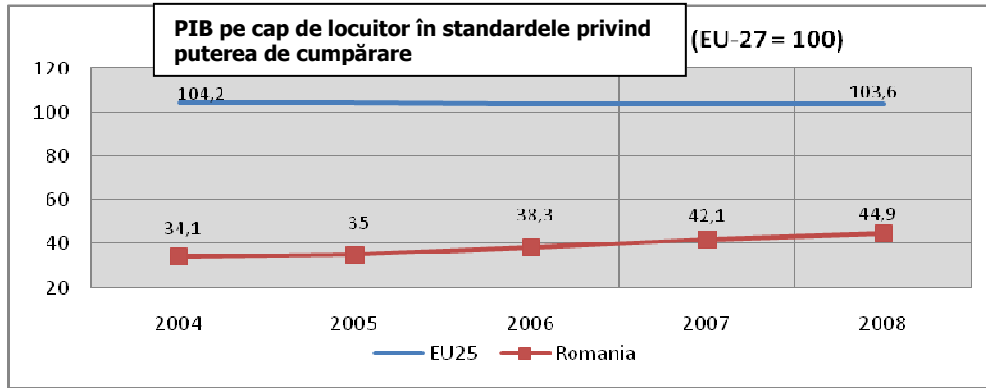
Intensitatea tulburărilor economice suferite de România este vizibilă în datele privind "creșterea" PIB-ului. Trebuie subliniat că din cauza proporției semnificative a economiei subterane și a muncii nedeclarate (a se vedea mai jos), cifrele privind tendințele economice și sociale din alineatele de mai jos trebuie privite cu mai multă sau mai puțină prudență.

În timpul primilor patru ani de după căderea comunismului, Produsul Intern Brut real (PIB) a fost negativ, mai ales în 1991 (-12,9%) iar numai după paisprezece ani de la sfârșitul dictaturii valoarea PIB-ului pe cap de locuitor – exprimată în lei, moneda națională – a revenit la valoarea din 1989. Deși rata de creștere a PIB-ului în România a fost mai mare decât media UE în 2005 - 2008, Eurostat prevede o tendință opusă pentru anul prezent, ceea ce sugerează că criza actuală afectează România mai mult decât UE privită global.

Sursa: Eurostat, 2009 (2009 – previziuni)

Produsul Intern Brut al României (PIB) pe cap de locuitor – exprimat ca standarde ale puterii de cumpărare – era o treime din media UE27 în urmă cu cinci ani. Totuși această diferență scade cu 2% pe an în ultimii cinci ani pentru a atinge în 2008 45% din media UE.

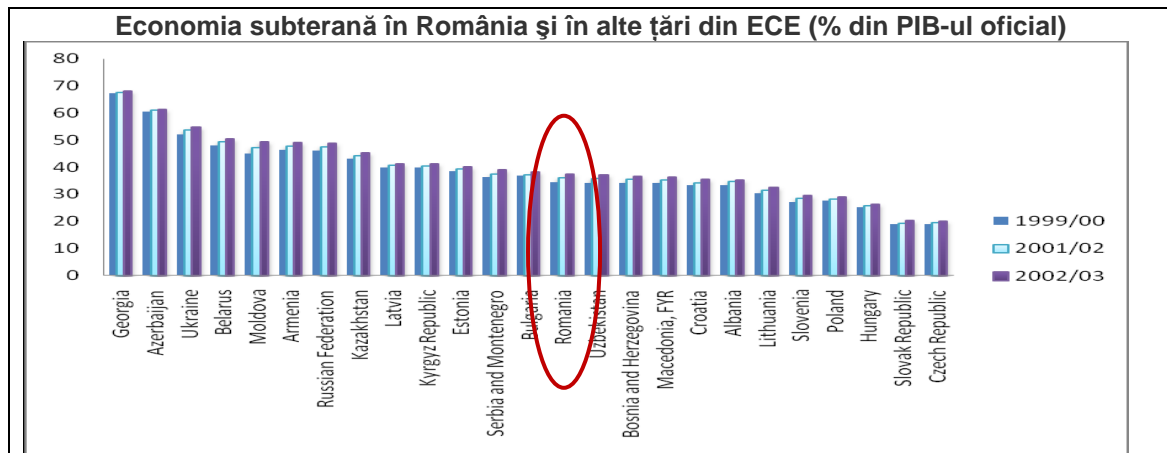

și 2008 – previziuni)

S
ursa
: Eur
osta
t
200
9
(20
07

Conform unora dintre cele mai des citate estimări (Schneider, 2006) România se clasează pe locul 14 din cele 25 de țări din Europa Centrală și de Est (ECE) și din fosta Uniune Sovietică în termeni de proporție în PIB a economiei subterane. Schneider estimează că este vorba despre un procent de până la 37,4% din PIB-ul oficial în 2002-03.

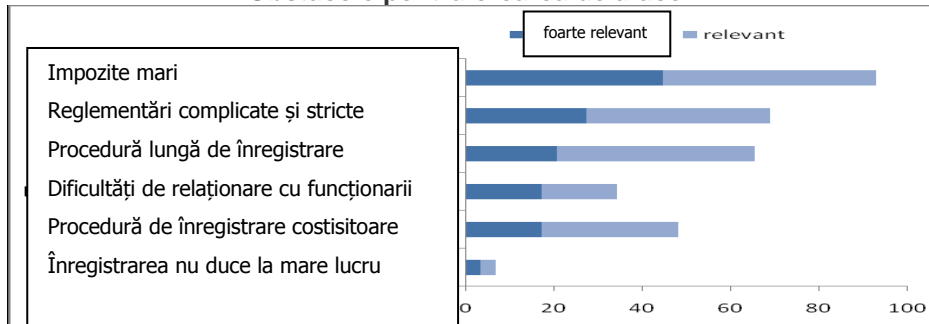
Graficul de mai jos arată că economia paralelă a crescut între 1999 - 2003. Consecințele extinse ale prezenței muncii nedeclarate pentru economia românească vor fi discutate mai târziu în secțiunea privind estimările legate de ocupare și șomaj prezentate în acest raport.

Sursa: după Parlevliet și Xenogani, 2008: 29

Rezultatele unui sondaj recent al agenților economici arată că principalele obstacole pentru crearea de afaceri includ nivelul impozitelor și al altor costuri și dificultăți birocratice.

Obstacole pentru crearea de afaceri

Sursa: Parlevliet și Xenogani, 2008: 48

O caracteristică a tranziției României spre economia de piață este gradul de sărăcie, care a atins în termeni absoluți un nivel maxim (35,9%) în 2000, scăzând de atunci. De observat că sărăcia relativă¹ a crescut totuși ușor între 2000 - 2006, ultimul an pentru care sunt disponibile date. Urmărirea indicelui Gini (o măsurare standard a egalității veniturilor), care a scăzut între 1995 - 2000, continuând cu tendința opusă de atunci, confirmă că reducerea sărăciei absolute a concis cu o creștere a inegalității. Se observă astfel un tipar cunoscut de aproape toate statele europene în ultimul deceniu.

Indicatorii sărăciei (% din populație; 1995-2006)								
	1995	1996	1998	2000	2003	2004	2005	2006
Sărăcie absolută	25,44	20,07	30,8	35,86	25,1	18,8	15,1	13,8
Sărăcie relativă				17,1	17,3	17,9	18,2	18,6
Indicele Gini	0,32	0,31	0,29	0,29	0,3	0,31	0,31	0,33

Sursa: prescurtat din Parlevliet și Xenogani, 2008: 11

1.3. Clasamentul României în indicatorii globali și europeni

Conform Forumului Economic Mondial, în 2008 România se clasează pe locul 68 din 134 de țări, în creștere cu șase locuri față de 2007, dar încă sub nivelul atins în 2005 (locul 67).

Comparații ale Indicilor Competitivității Globale în 2007 și 2008

Țară	Clasament ICG 2008-2009	Scor ICG 2008-2009	Clasament ICG 2007-2008	Schimbări 2007-2008	Schimbări în clasament
Statele Unite	1	5,74	1	□	0
Elveția	2	5,61	2	□	0
Danemarca	3	5,58	3	□	0
Suedia	4	5,53	4	□	0
Singapore	5	5,53	7	□	2
India	50	4,33	48	□	-2
Grecia	67	4,11	65	□	-2
România	68	4,1	74	□	6
Azerbaidjan	69	4,1	66	□	-3
Ciad	134	2,85	131	□	-3

Sursa: Forumul Economic Mondial – Raportul privind competitivitatea globală 2008-2009

În ceea ce privește indicatorii de progres din cadrul Strategiei de la Lisabona, România se situează abia pe locul 25 din cele 27 de state membre UE, devansând doar Polonia și Bulgaria. Singurul motiv pentru care România se clasează în fața Poloniei este scorul său relativ extrem de ridicat la “mediul de afaceri”.

În tabelul de mai jos, se observă că România are un scor mai bun la sub-indicii privind mediul de afaceri, incluziunea socială și societatea informațională decât la indicele final. Contrariul este valabil pentru sub-indicii rețele industriale, inovație, cercetare și dezvoltare, liberalizare și servicii financiare.

¹ Definită ca procent din populație cu sub 60% din venitul mediu.

Clasamentul și scorurile statelor UE

	Indice final		Sub-indici							
			Societatea informațională	Inovație, cercetare și dezvoltare	Liberalizare	Rețele industriale	Servicii financiare	Mediul de afaceri	Incluziunea socială	Dezvoltarea durabilă
	Loc	Scor	Loc	Loc	Loc	Loc	Loc	Loc	Loc	Loc
Suedia	1	5,71	1	2	3	4	1	7	3	2
Danemarca	2	5,64	3	3	4	2	2	6	1	4
Finlanda	3	5,64	7	1	6	6	4	1	2	1
România	25	3,84	24	26	26	27	26	18	23	25
Polonia	26	3,76	26	22	25	26	25	25	26	24
Bulgaria	27	3,68	25	27	27	25	27	22	27	27
UE15		5,07								
UE 27		4,73								
Statele Unite		5,44								

Sursă: Forumul Economic Mondial – Analiza indicatorilor de la Lisabona 2008

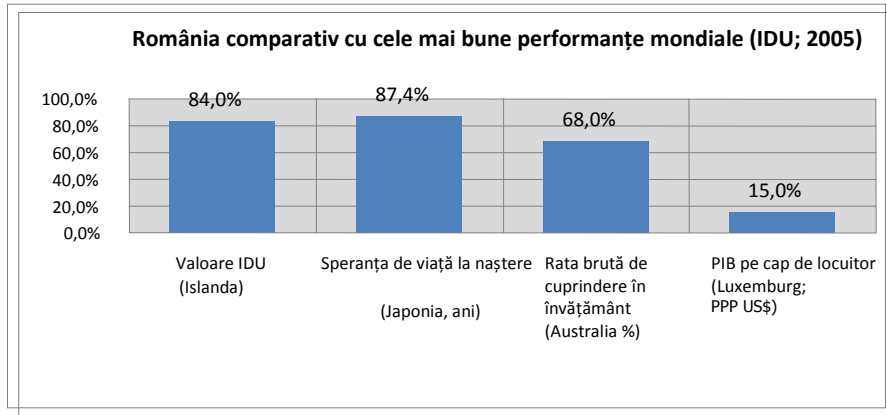
În fiecare an începând cu 1990, Raportul PNUD privind Dezvoltarea Umană a calculat un indice al dezvoltării umane (IDU) care merge dincolo de cifrele economice spre o definiție mai largă a bunăstării și a calității vieții. IDU furnizează o măsurare compozită a celor trei dimensiuni ale dezvoltării umane: o viață lungă și sănătoasă (măsurată cu ajutorul speranței de viață); educația (măsurată prin gradul de alfabetizare a adulților și cuprinderea în învățământ); și standarde decente de viață (măsurate prin paritatea puterii de cumpărare, PPP, venit). Datele cele mai recente disponibile arată că România se clasează pe locul 60 din 177 de țări din lume.

Indicele dezvoltării umane - România (2005)

Valoare IDU	Speranța de viață la naștere	Rata brută de cuprindere în învățământ	PIB pe cap de locuitor
	(ani)	(%)	(PPP US\$)
1. Islanda (0.968)	1. Japonia (82.3)	1. Australia (113.0)	1. Luxemburg (60,228)
58. Oman (0.814)	74. Arabia Saudită (72.2)	68. Africa de Sud (77.0)	61. Costa Rica (10,180)
59. Trinidad Tobago (0.814)	75. Letonia (72.0)	69. Egipt (76.9)	62. Uruguay (9,962)
60. România (0.813)	76. România (71.9)	70. România (76.8)	63. România (9,060)
61. Arabia Saudită (0.812)	77. Nicaragua (71.9)	71. Tunisia (76.3)	64. Bulgaria (9,032)
62. Panama (0.812)	78. Iordania (71.9)	72. Georgia (76.3)	65. Tailanda (8,677)
177. Sierra Leone (0.336)	177. Zambia (40.5)	172. Niger (22.7)	174. Malawi (667)

Sursă: PNUD 2008

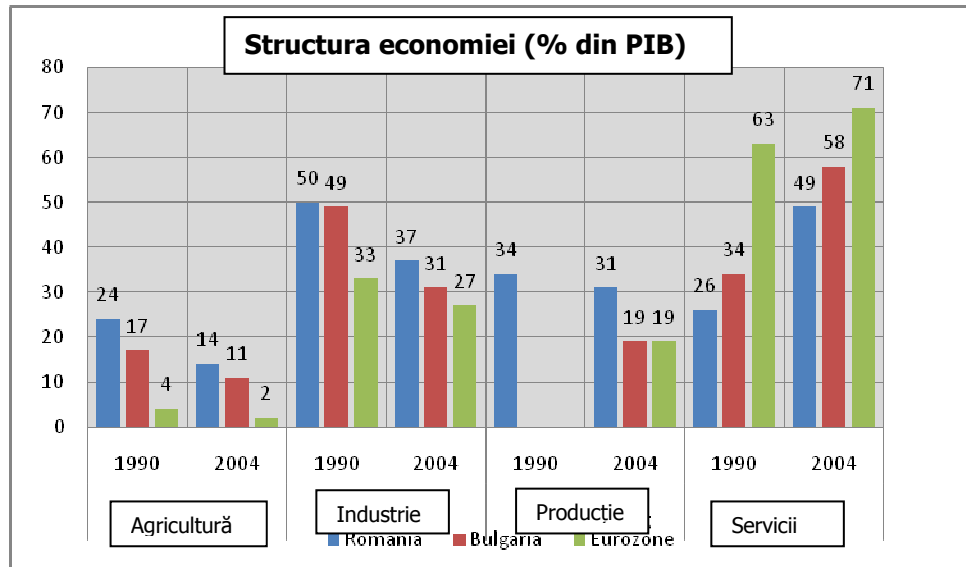
Compararea datelor și poziției României cu statul care are cele mai bune performanțe la fiecare indicator arată că există un contrast clar între poziția României la indicatorul PIB pe cap de locuitor și poziția sa generală mai favorabilă la ceilalți indicatori.

Sursă: calcule proprii bazate pe PNUD 2008

1.4. Structura economiei

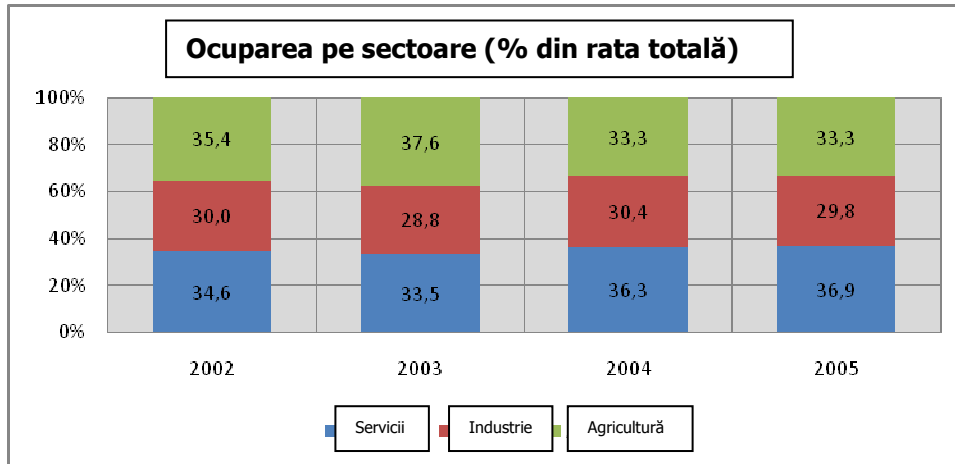
După cum era de așteptat, structura economiei românești – exprimată sub forma contribuției fiecărui sector la PIB – arată o scădere a ponderii agriculturii și industriei și o creștere în consecință a ponderii serviciilor în PIB-ul total.

Sursa: Grupul Banca Mondială, Indicatorii dezvoltării mondiale 2006

Echilibrul între servicii, agricultură și industrie în economia României diferă de media europeană și este axat mai mult spre agricultură și mai puțin pe servicii spre deosebire de alte economii europene. Sectorul agriculturii este dominat în România de agricultura de subsistență, cu capacități tehnologice reduse. Există o diferență majoră între structura economiei României și cea a țării vecine, Bulgaria. În 2004 ponderea agriculturii și industriei în PIB era mai mare în România decât în Bulgaria, contrariul fiind valabil pentru servicii.

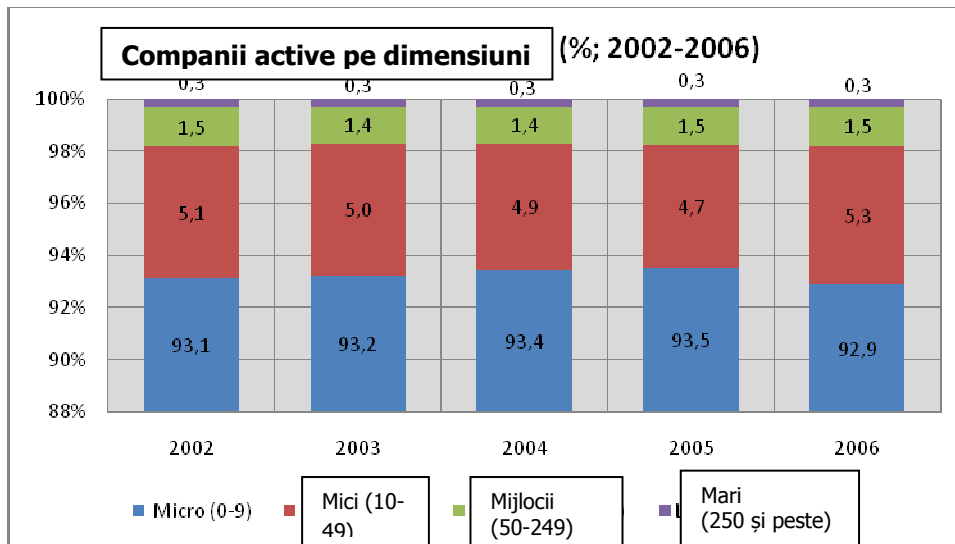
Conform datelor statistice europene (a se vedea mai jos), ratele de ocupare ale sectoarelor economice principale reflectă datele referitoare la PIB de mai sus, cu o scădere lentă a agriculturii și industriei și o accentuare ușoară a serviciilor. Ponderea industriei și mai ales a agriculturii rămâne foarte ridicată comparativ cu norma europeană. Dacă se utilizează datele disponibile în România, ponderea industriei și a construcțiilor în ocuparea totală a crescut în mod marginal de la 29,5% în 2000 la 30,7% în 2006.

Sursa: Ocuparea în Europa, 2008

1.5. Poziția întreprinderilor mici și mijlocii

Microîntreprinderile precum și întreprinderile mici și mijlocii domină peisajul agenților economici din România. Conform Institutului Național de Statistică, în 2006 companiile mari (cu minim 250 de angajați) reprezentau doar 0,3% din totalul întreprinderilor active.

Sursă: Institutul Național de Statistică din România, Anuar statistic

În ultimii cinci ani, numărul total de agenți economici a crescut cu 101.578, 91% din creștere fiind explicată prin sporirea numărului de microîntreprinderi și 7,3% prin sporirea numărului de întreprinderi mici. Datele furnizate de Institutul Național de Statistică din România arată că în 2006 existau cu 333.423 mai multe IMM-uri decât în 1992. Aceste IMM-uri au fost create în principal în sectorul comerțului cu ridicata și cu amănuntul (38%), tranzacții imobiliare (23,4%), producție (11,7%), construcții (9,6%) și transport, depozitare și comunicații (7,9%).

Numărul total al întreprinderilor mari a crescut cu șapte companii între 2002 – 2006, reprezentând 0,3% din total în 2006. Conform unui studiu publicat de CNIPMMR² în 2008, 45% din întreprinderile mari sunt situate în regiunea Bucureștiului și 4,9% în regiunea sud-vest. Acest raport estimează că IMM-urile reprezintă un procent de 32,6% din forța de muncă din România.

² Consiliul Național al Întreprinderilor Private Mici și Mijlocii din România: Carta Albă a IMM-urilor din România 2008, București, Editura Olimp.

1.6. Ocupare și șomaj

Studiile recente arată că rata muncii nedeclarate în România este cea mai ridicată din UE și una dintre cele mai ridicate din țările Europei Centrale și de Est, urmată de Bulgaria (Parlevliet și Xenogani, 2008: 29). Tabelul de mai jos sintetizează concluziile unora dintre aceste studii.

Estimări privind munca nedeclarată conform unor studii recente

Tip	Sursa	1999-2000	2003	2004-2005
Muncă nedeclarată (în milioane)	Ghinararu (2007)	1.4		1.9
Lucrători nedeclarați (inclusiv ocupare nedeclarată în sectorul agriculturii și în afara acestuia) ca pondere în rata totală de ocupare (%)	Stănculescu (2006)	52.3		
Lucrători nedeclarați (în milioane)	INS (1999)	1.5 – 2		
Lucrători nedeclarați (în milioane)	Institutul Național de Cercetare Științifică în domeniul Muncii și Protecției Sociale (2004)			1.2

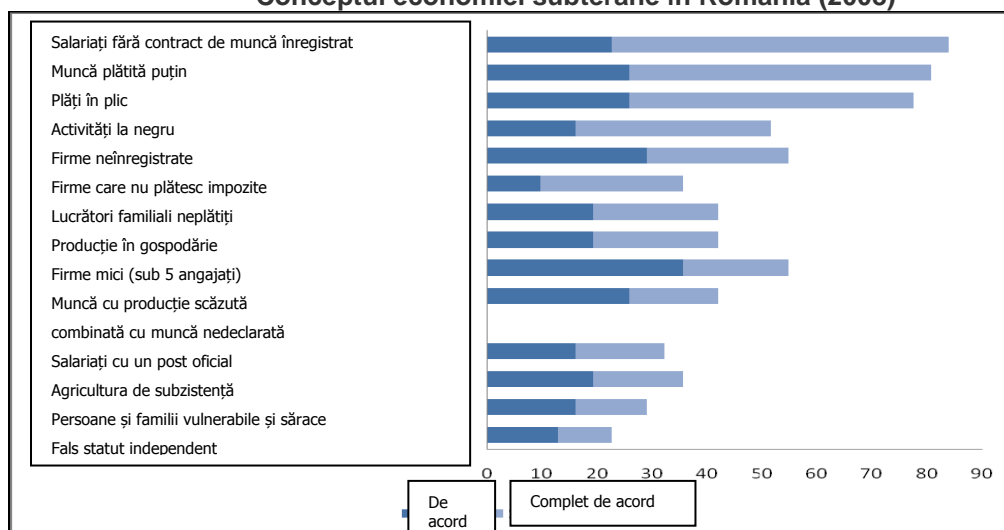
Sursa: Parlevliet și Xenogani, 2008: 31

Aceste cifre sunt conforme cu majoritatea estimărilor privind ponderea economiei subterane în România. Sugerează că:

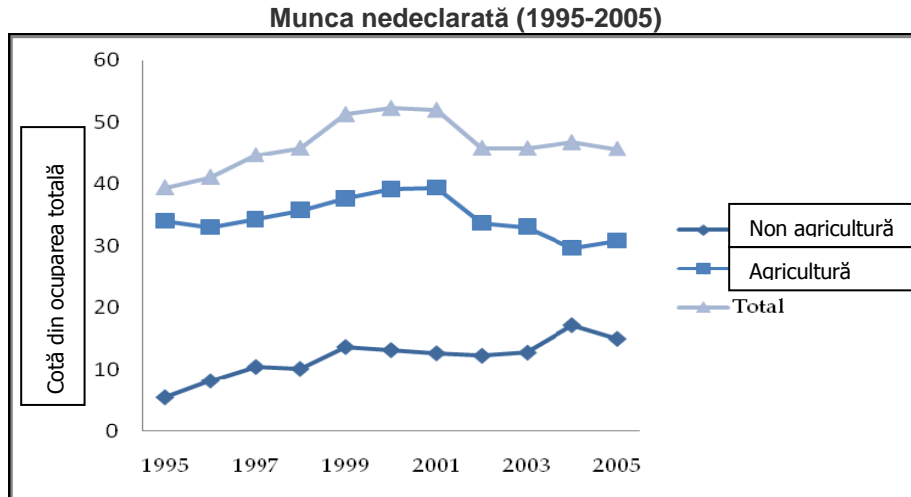
- ✧ Munca nedeclarată a crescut în deceniul prezent;
- ✧ Munca nedeclarată este un mijloc tradițional frecvent utilizat de lucrători și de întreprinderi pentru a se adapta la circumstanțele economice și sociale dificile;
- ✧ Dimensiunea și formele multiple ale muncii nedeclarate permit unei părți semnificative din populația României să construiască niște garanții economice și sociale la care nu ar putea avea acces dacă ar lucra exclusiv în cadrul economiei oficiale, declarate.

Totuși, datele și opiniile experților par a fi de acord în două privințe. În primul rând ponderea muncii nedeclarate este mai mare în agricultură decât în alte sectoare. În al doilea rând, motivațiile părților implicate sunt diferite între agricultură și celelalte sectoare.

Conceptul economiei subterane în România (2008)

Sursa: Parlevliet și Xenogani, 2008: 26, pe baza sondajului realizat de experți în politici

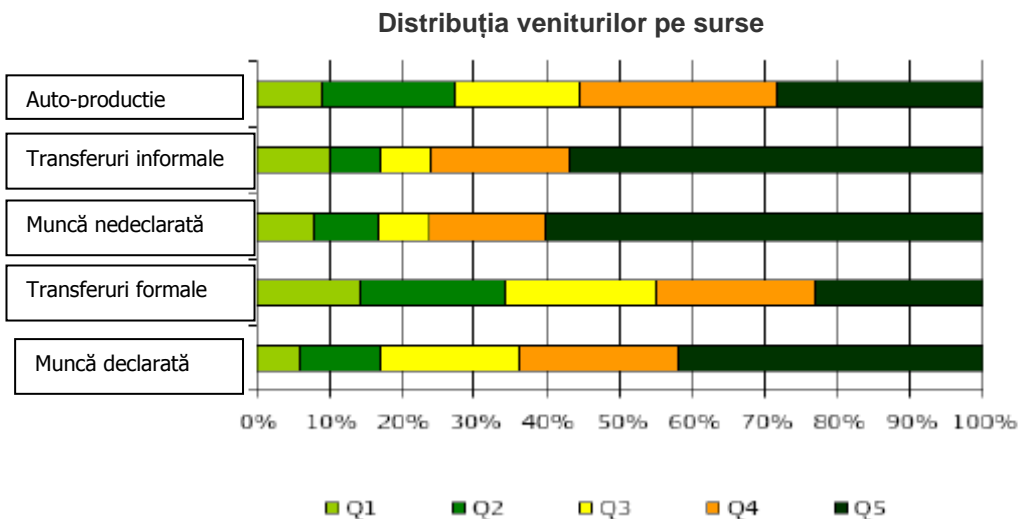

Sursa: Parlevliet și Xenogani, 2008: 32, citat din Stănculescu, 2006, pe baza datelor INS

În agricultură, subzistența personală și a familiei pare a fi principalul motiv pentru continuarea existenței muncii nedeclarate în ciuda schimbărilor politice și a creșterii economice din România din ultimii ani. Această ipoteză este coerentă cu datele disponibile privind creșterea și sărăcia în zonele rurale.

În afara agriculturii, principalele forme ale muncii nedeclarate sunt angajarea fără contract de muncă de către o firmă înregistrată, "plățile în plic" și firmele neînregistrate. Această situație are ca efect creșterea veniturilor întreprinderilor și ale lucrătorilor prin evaziune fiscală. De asemenea duce la scăderea cifrelor din statisticile oficiale privind salariile și explică numărul mare de persoane plătite în mod oficial cu salariul minim. Conform sondajului Eurobarometru, în 2007, 23% din respondenții români considerau că "plățile în plic" sunt o practică acceptabilă. Această cifră, cea mai mare din statele membre UE, trebuie comparată cu o medie europeană de 5% și cu cea mai scăzută medie din UE, 1% în Malta.

Conform estimărilor din studiul Stănculescu³, ponderea economiei subterane și a muncii nedeclarate variază din punct de vedere social. Pentru grupul cu veniturile cele mai scăzute (Q5), transferurile neoficiale și munca nedeclarată sunt cele două surse principale ale familiilor, veniturile din munca declarată fiind abia a treia sursă de venit.

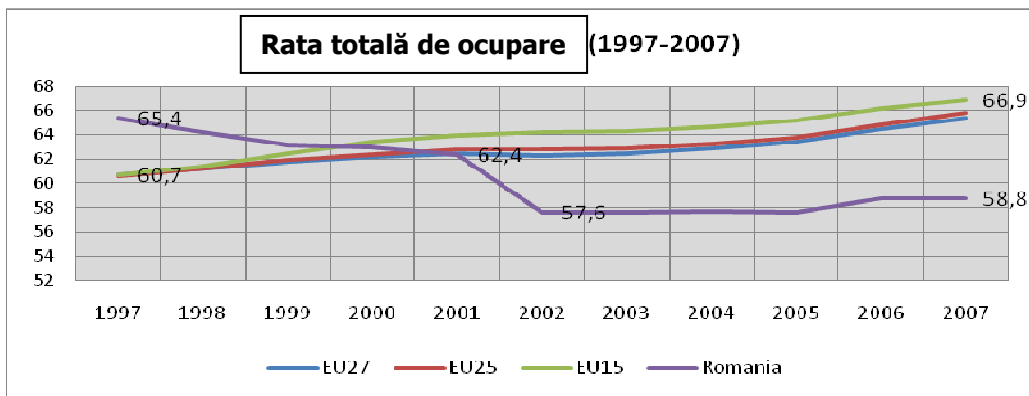
Sursa: Parlevliet și Xenogani, 2008: 43, citat din Stănculescu (2007)

³ A se vedea studiul Stănculescu (2007), bazat pe datele din programul de cercetare "Efectele sociale ale economiilor subterane în Europa de Est, 1998-2000", Volkswagen Stiftung.

Pentru persoanele din grupurile doi (Q2) și trei (Q3), câștigurile din transferurile oficiale, munca declarată și auto-producție reprezintă cea mai mare parte din veniturile totale. Este interesant de observat că persoanele din grupul cu cele mai ridicate venituri (Q1), câștigurile din munca nedeclarată precum și din transferurile neoficiale reprezintă totuși o parte substanțială din veniturile totale.

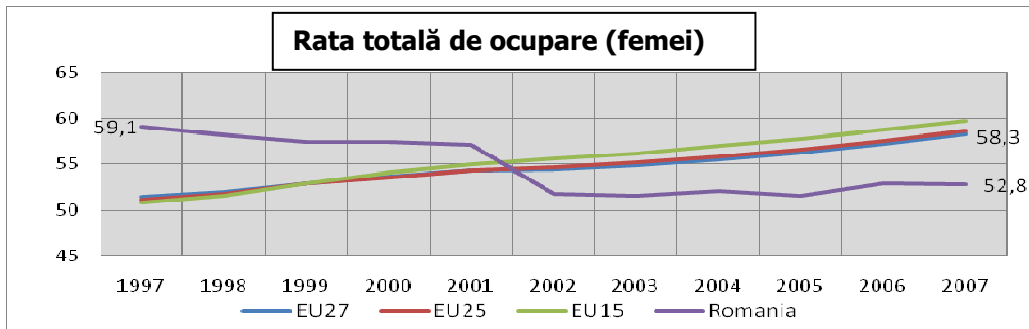
Ponderea economiei paralele și a muncii nedeclarate din România afectează în mod profund nu numai datele privind ocuparea, veniturile din taxe și impozite și sistemele de protecție socială, ci și prezența și influența dialogului social.

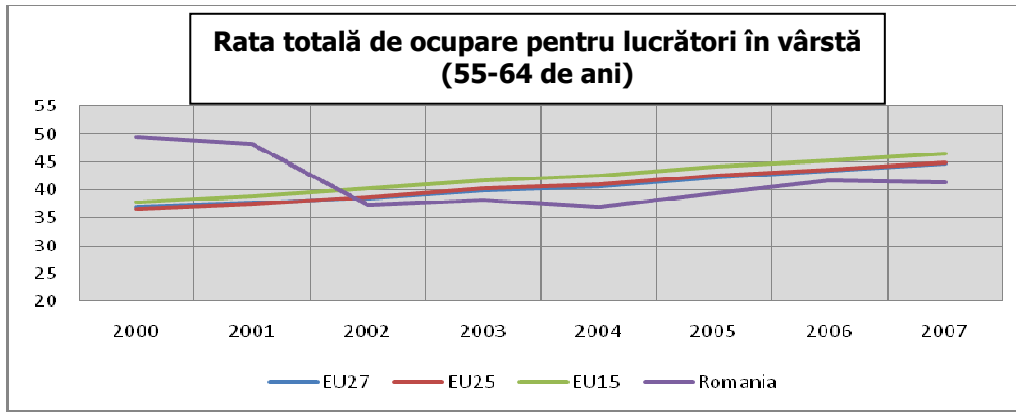
Rata totală a ocupării înregistrată în România a scăzut între 1997 – 2002 și de atunci a crescut cu 1,2% la aproximativ 60%. Datele Eurostat arată că rata ocupării a urmat în România o tendință opusă față de media europeană. România a pierdut 6,6% din rata totală de ocupare în ultimul deceniu comparativ cu o creștere de aproximativ 5% în UE27 în mod global. Rata oficială a ocupării era cu 7% mai mică decât media UE27 în 2007.

Sursa: Eurostat, 2009

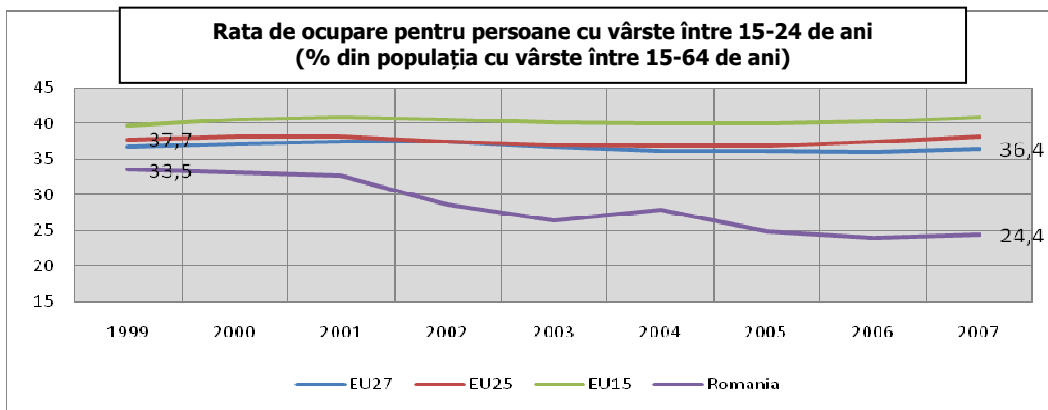
Evoluția ratelor de ocupare la femei și lucrători în vârstă este similară, deși în ceea ce privește a doua categorie, asemănarea este mai puțin marcată.

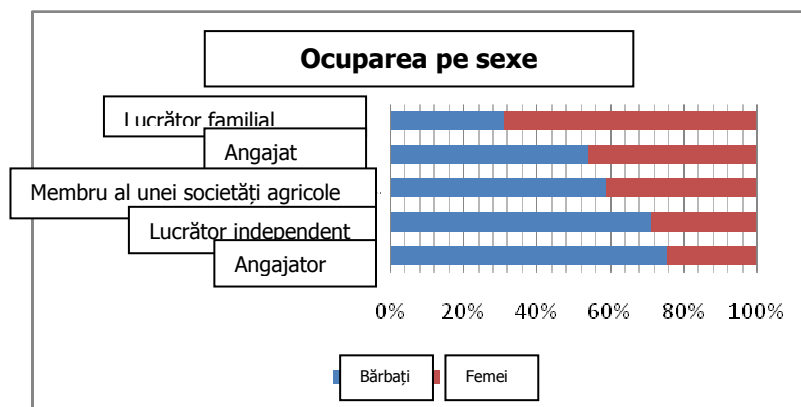
Sursa: Eurostat, 2009

Deși România avea o rată relativ bună de ocupare a lucrătorilor mai în vârstă, în cazul tinerilor procentul a scăzut cu 9,1% până la doar 24,4%, mărind astfel diferența față de media europeană în mod considerabil.

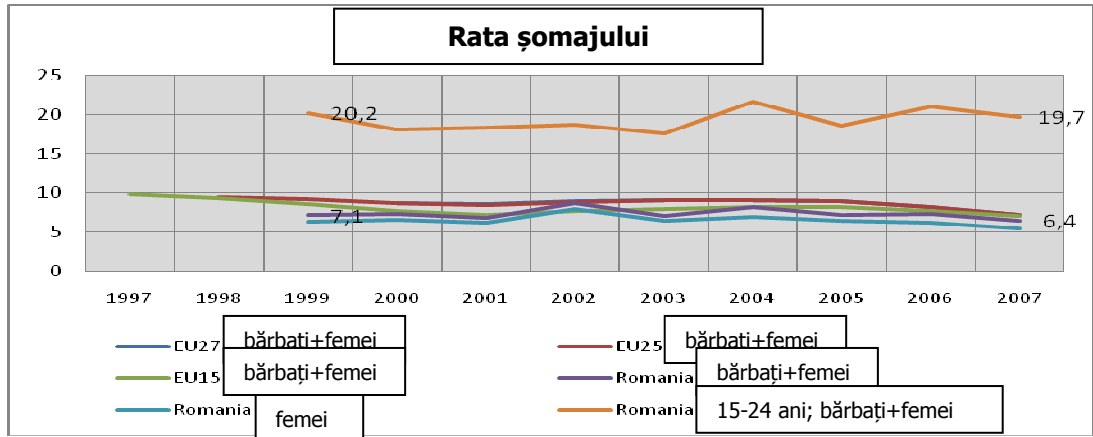
Sursa: Ocuparea în Europa 2008

O analiză a datelor disponibile privind situația ocupării pe genuri arată o distribuție variată în funcție de tipul de muncă. Lucrătorii familiari sunt în principal femei iar lucrătorii independenți și angajatorii sunt în principal bărbați.

Sursa: România, INS, Studiu privind forța de muncă citat din Documentul de lucru OCDE nr. 271, J. Parevliet

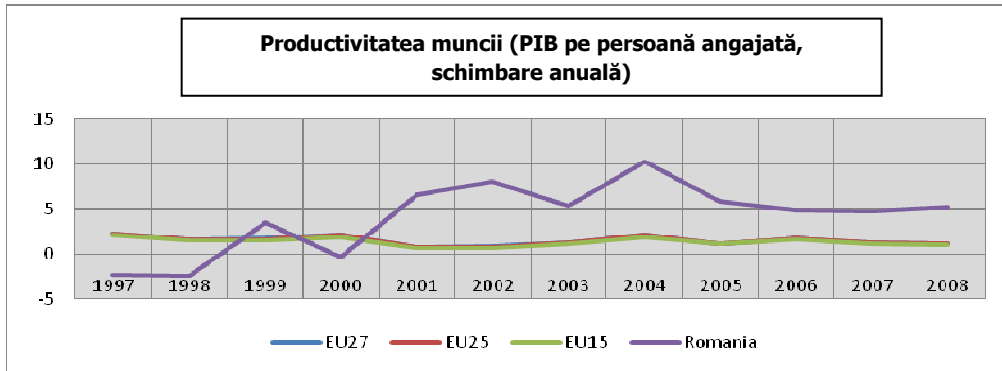
Rata totală a șomajului din România a fost stabilă situându-se în jurul a 6-7% în ultimul deceniu, pentru toate categoriile principale. Totuși trebuie remarcat că rata șomajului la tineri, care a atins maximum de 20% în 2007, era de trei ori mai ridicată decât rata populației totale.

Sursa: Eurostat, 2009

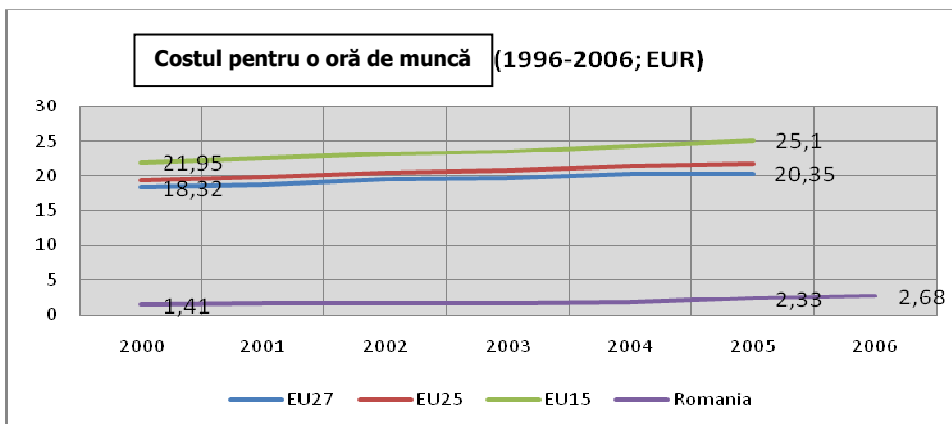
1.7. Productivitatea muncii, costurile muncii și compensațiile

Productivitatea muncii (exprimată ca PIB calculat la prețurile pieții 2000 pe angajat) a crescut foarte mult în România în ultimii ani, cu o rată de schimbare anuală substanțial mai mare decât media UE din 2001.

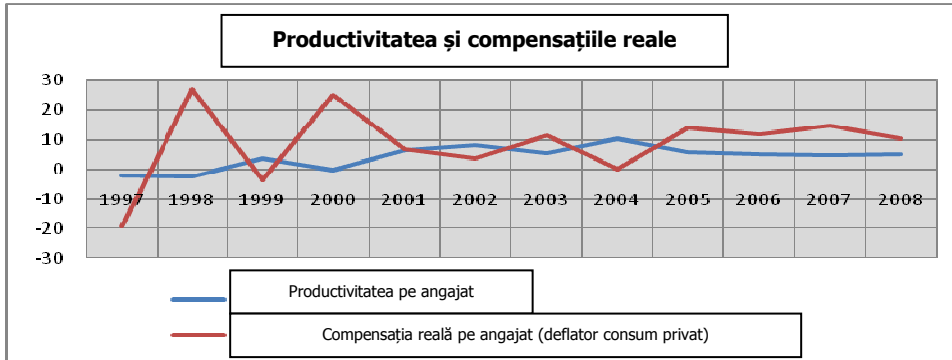
Sursa: Ocuparea în Europa 2008

Diferența între costul pentru o oră de muncă în România și media europeană este enorm. Deși în ultimii șase ani s-a înregistrat o reducere proporțională semnificativă a diferenței, costurile muncii sunt foarte scăzute în România în termeni absoluți. În 2006 costul mediu pe o oră de muncă în UE15 era de aproape unsprezece ori mai mare decât media României iar cifra UE 27 de aproape nouă ori mai mare. Observația de mai sus legată de proporția "plăților în plic" trebuie luată în considerare atunci când se extrag concluzii pe baza acestor date.

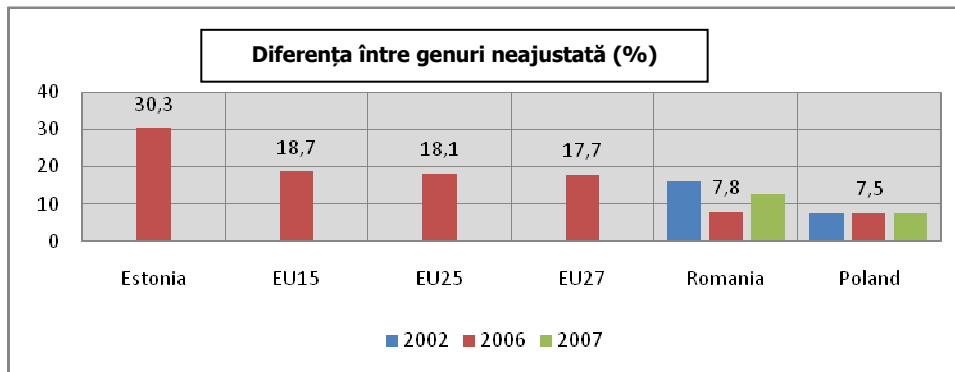
Sursa: Ocuparea în Europa 2008

Datele disponibile sugerează că relația între costurile și productivitatea muncii în România tinde să urmeze aceeași tendință ca și în statele membre UE. Graficul de mai jos ilustrează această tendință.

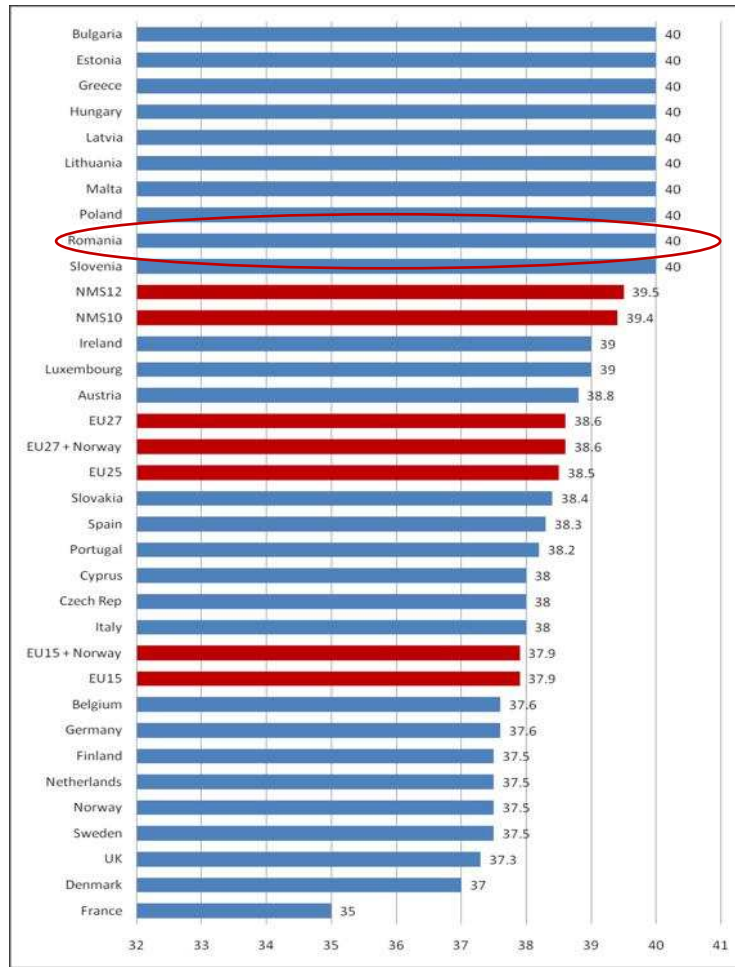
Sursa: Ocuparea în Europa 2008

În România, diferența de salarizare între bărbați și femei (în ceea ce privește câștigurile brute pe oră ale angajaților bărbați și respectiv femei ca procent din media câștigurilor brute pe oră ale angajaților bărbați) se situează la un nivel comparativ scăzut. Totuși datele de la Eurostat arată că situația s-a înrăutățit în perioada 2006 - 2007 (a se vedea mai jos).

Sursa: Eurostat, 2009

Orele de muncă decise prin contractele colective de muncă situează România în fruntea grupului de țări europene cu cea mai lungă săptămână negociată de lucru.

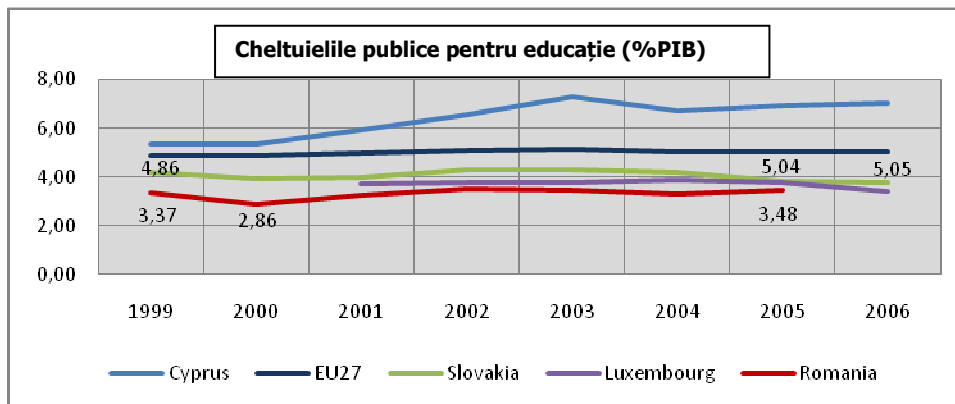

Sursa: Euro, 2009

Anual, timpul de lucru mediu normal convenit prin contractele colective de muncă în România este cel mai ridicat din Europa (1856 ore), de comparat cu 1742,8 ore, media UE27 plus Norvegia⁴.

1.8. Nivelul de educație și calificare

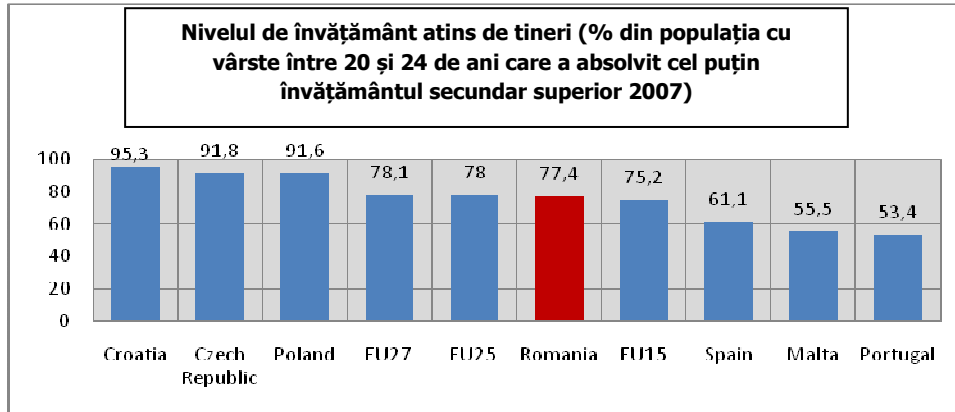
Cheltuielile publice ale României pe educație (exprimate ca procent din PIB) sunt cele mai mici dintre statele membre UE. În 2005 au reprezentat 69% din media UE27 și 50% din cheltuielile Ciprului, care deține cea mai ridicată cifră din UE27.

Sursa: Eurostat, 2009

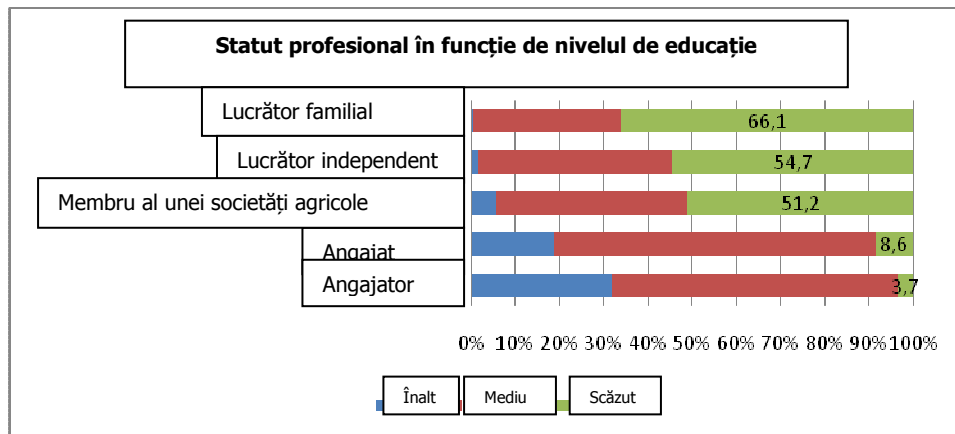
⁴ A se vedea <http://www.eurofound.europa.eu/eiro/studies/tn0903039s/tn0903039s.htm>

În ciuda acestui nivel de investiții, indicatorii situează România în media europeană la nivelul de educație al tinerilor. Împreună cu Bulgaria, România are însă cele mai proaste rezultate din UE27 în ceea ce privește învățarea pe tot parcursul vieții.

Sursa: Eurostat, 2009

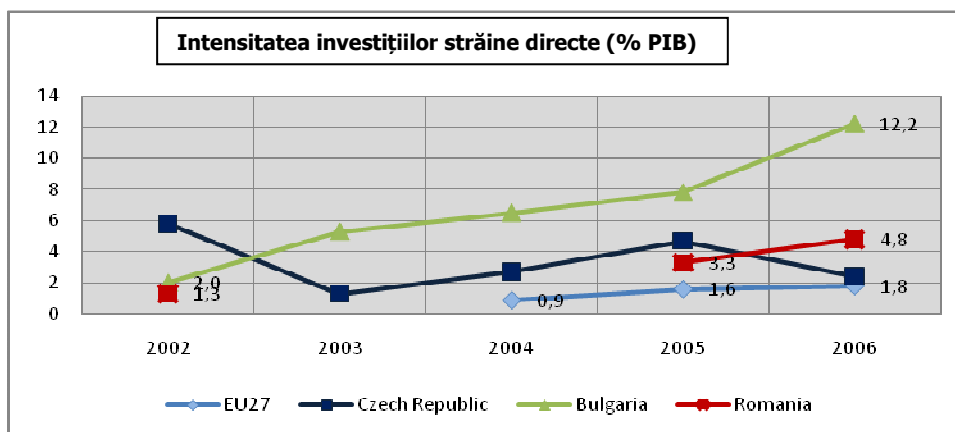
Nivelele de educație variază larg pe tipuri de muncă cu o predominanță clară a nivelelor scăzute de educație în ocupații care nu sunt definite ca angajatori sau ca posturi declarate.

Sursa: România, INS, Studiu privind forța de muncă citat din Documentul de lucru OCDE nr. 271, J. Parevliet

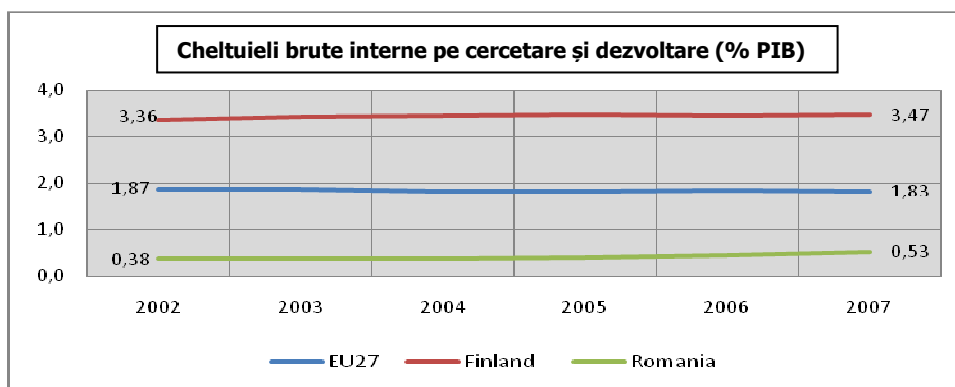
1.9. Dezvoltarea comerțului extern și a investițiilor directe

Ponderea investițiilor externe directe -IED (ca procent din PIB) este în creștere în România de la o bază foarte scăzută și ca proporție dintr-un PIB slab. Ponderea IED a crescut în România într-un ritm mai lent decât în țara vecină Bulgaria. Originea investițiilor externe directe în anii 1996-2005 a fost Olanda 24,3%; Germania 19,4%, Austria 14,1%; Italia 7,5%, Statele Unite (al 8-lea investitor ca dimensiuni) 4,0%. Cei mai mari investitori din aceste țări au fost companiile Erste Bank (Austria), OMV (Austria), Gaz de France (Franța), Orange (Franța), Vodafone (Marea Britanie), Ford (S.U.A.), MOL (Ungaria), ENEL (Italia), E.ON (Germania), Nokia (Finlanda).

Sursa: Eurostat, 2009

Datele disponibile privind cheltuielile pe cercetare și dezvoltare arată că media UE27 este de 3,5 ori mai mare decât cifra din România, măsurată din nou în comparație cu o bază PIB foarte scăzută. Comparativ cu Finlanda, statul european cu cele mai bune performanțe, rezultatul României este de 6,5 ori mai mic.

Sursa: Eurostat, 2009

Priviți împreună, indicatorii de mai sus explică de ce România, a cărei situație se îmbunătățește totuși, are cea mai scăzută rată din UE de brevete de înaltă tehnologie la un milion de locuitori.

Brevete europene de înaltă tehnologie – (la un milion de locuitori)						
	2000	2001	2002	2003	2004	2005
România	0,09	0,18	0,12	0,12	0,12	0,29
UE27	23,63	23,83	22,16	19,32	21,34	20,96
Finlanda	129,75	127,66	122,51	108,58	128,05	120,30

Sursa: Eurostat, 2009

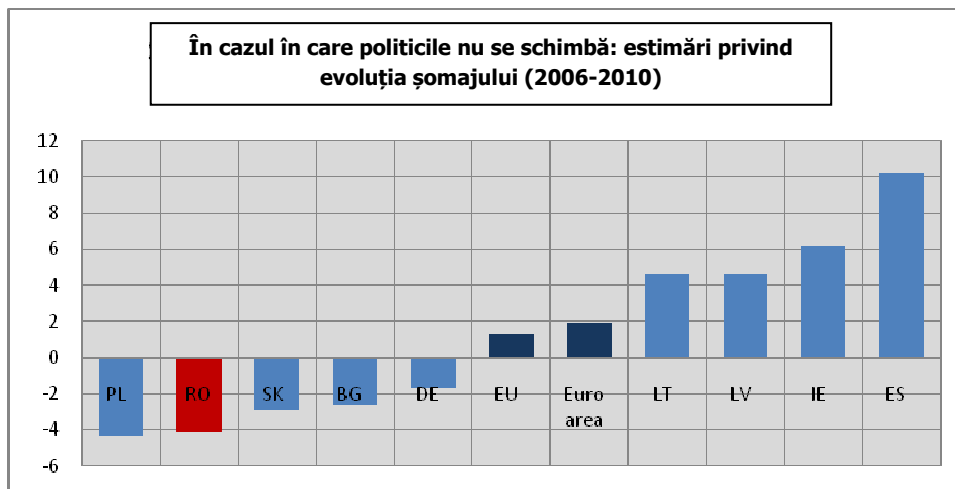
1.10. Criza economică mondială actuală

Criza actuală a afectat economia României la fel ca și restul UE. În timp ce se așteaptă o înrăutățire a indicatorilor economici, se prevede totuși că creșterea va rămâne pozitivă în România în 2009 - 2010.

Previzuni intermediare pentru România	2007	2008	2009	2010
Creștere PIB (% anuală)	6.2	7.8	1.8	2.5
Inflație (% anuală)	4.9	7.9	5.7	4.0
Șomaj (%)	6.4	6.2	7.0	6.9
Echilibrul bugetului public (% din PIB)	-2.5	-5.2	-7.5	-7.9
Balanța de plăți (% din PIB)	-13.6	-12.9	-11.9	-11.1

Sursa: Comisia Europeană, Previzuni intermediare, ianuarie 2009

România este una din puținele țări unde, comparativ cu 2006, se așteaptă o scădere a șomajului.

Sursa: calcule proprii bazate pe Previțiunile intermediare ale Comisiei Europene, ianuarie 2009

2. Natura și ponderea restructurărilor

România a traversat un amplu proces de privatizare din 1990. Privatizarea a avut loc atât prin achiziția de utilități deținute de stat de către companii multinaționale (CMN) cât și prin așa numita metodă "MEBO" ("Management Employee Buy-Out" – cumpărarea de acțiuni de către conducere și angajați), care a fost definită prin lege ca procedura standard de privatizare pentru întreprinderile mai mici din România. Conform datelor de la Institutul Național de Statistică al României, în 2007 CMN cu peste 1000 de angajați erau responsabile pentru 11,2% din ocuparea în sectorul privat⁵.

2.1. Schimbările structurale din România

De la căderea dictaturii Ceaușescu, România a continuat să parcurgă un proces de restructurare care a implicat un declin treptat al agriculturii și industriei în același timp cu o creștere măsurată a serviciilor.

Schimbările structurale ale economiei				
(% din PIB; diferența 2004-1990)				
	Agricultură	Industrie	Producție	Servicii
Finlanda	-10	-13	-3	23
România	-6	-18		24
Franța	-4	-3	0	7
Bulgaria	-1	-5		6

Sursa: calcule proprii bazate pe Grupul Băncii Mondiale, *Indicatori mondiali de dezvoltare 2006*

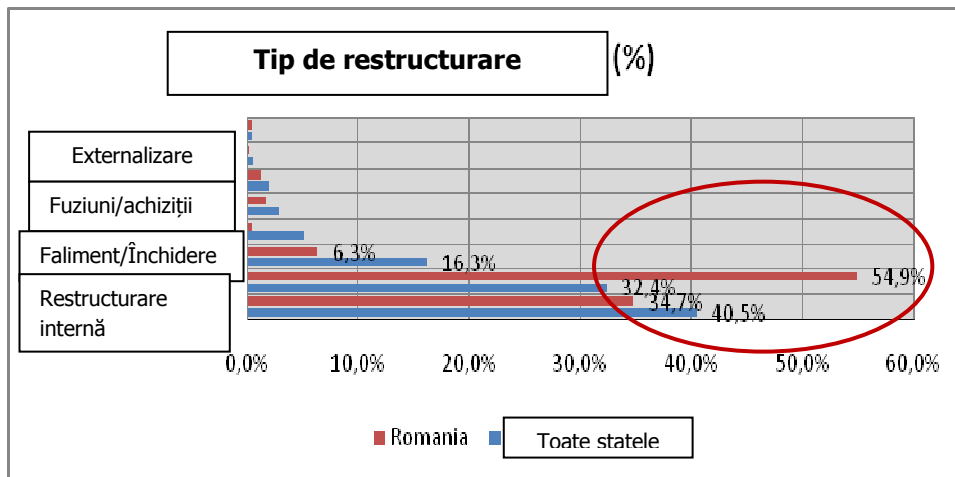
Totuși, comparată cu alte economii europene, România rămâne o țară cu un sector primar și secundar mai larg și cu un sector al serviciilor relativ mic. În plus, și spre deosebire de modelul tipic european, reducerea în România a ponderii industriei în PIB a fost mai mare decât cea a agriculturii.

⁵ A se vedea <http://www.eurofound.europa.eu/eiro/studies/tn0904049s/ro0904049q.htm>

Structura economiei (% din PIB; 2004)				
	Agricultură	Industrie	Producție	Servicii
Franța	3	22	14	76
Finlanda	3	31	23	66
Bulgaria	11	31	19	58
România	14	37	31	49

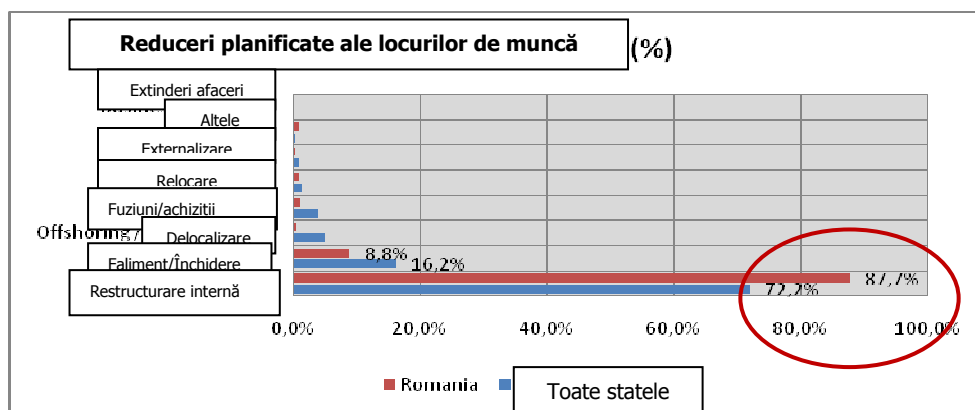
Sursa: Grupul Băncii Mondiale, *Indicatori mondiali de dezvoltare* 2006

Datele Centrului European de Monitorizare a Schimbării (EMCC) al Eurofound sugerează că “expansiunea privată” și “restructurarea internă” au fost tipurile principale de schimbări care au avut loc. În general, extinderea afacerilor a fost cel mai semnificativ model de schimbare, de două ori mai prezent decât restructurarea internă și de zece ori decât închiderile de întreprinderi. Aceste date par a fi conforme cu predominanța metodei “MEBO”.

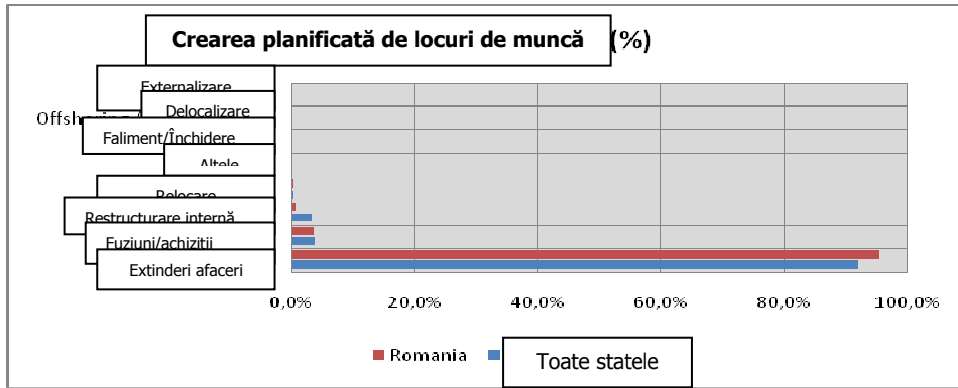
Sursa: EMCC

Reducerile planificate ale locurilor de muncă sunt legate în principal de restructurarea internă iar rata falimentelor și închiderilor de întreprinderi, care reprezintă aproape 9% din reducerile planificate de locuri de muncă în România, este echivalentă în mare cu jumătate din procentul la nivel european.

Sursa: EMCC

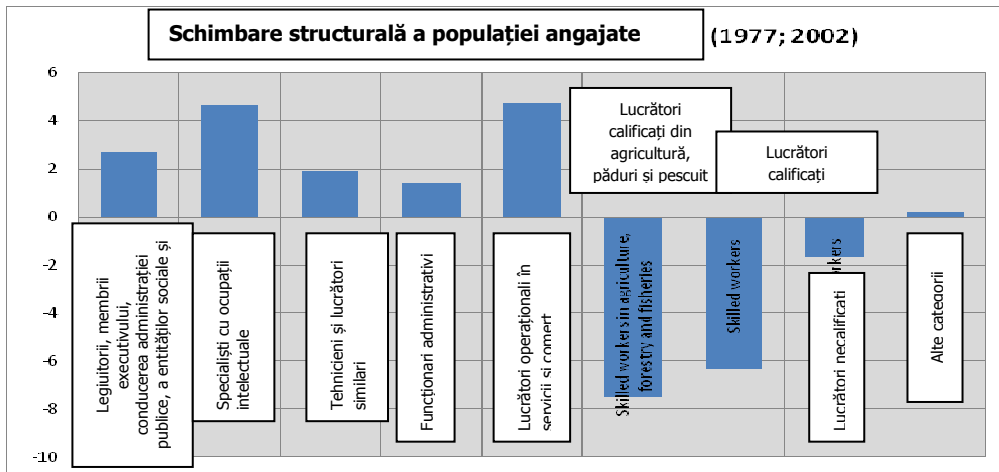
În mod nesurprinzător, crearea planificată de locuri de muncă este legată în principal de expansiunea privată.

Sursa: EMCC

2.2. Schimbări structurale în ocupare

Din cauza ponderii estimate a economiei paralele și a muncii nedeclarate, orice evaluare a datelor disponibile privind sectorul oficial al economiei trebuie interpretată cu prudență. Un studiu recent din România (a se vedea mai jos) sugerează că ponderea lucrătorilor calificați din sectorul primar și din celelalte sectoare, împreună cu cea a lucrătorilor necalificați a scăzut în rata de ocupare în ultimii cincisprezece ani.

Sursa: Speranța Pîrciog et al., 2006, pe baza Recensământului populației și locuințelor 1977, 1992, 2002

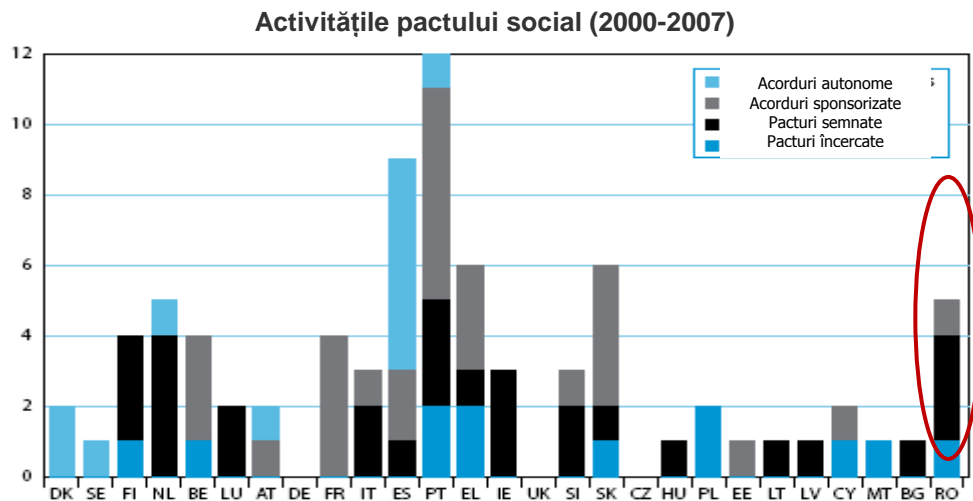
Datele privind structura ocupațională sunt conforme în totalitate cu schimbările sectoriale ale economiei exprimate ca procent din PIB și cu evoluția repartizării sectoriale a ocupării.

Secțiunea doi: rolul partenerilor sociali în restructurare

Începând cu 1989, România a implementat un nou sistem de relații industriale bazat pe standardele fundamentale OIM și pe adoptarea acquis-ului comunitar. Abordările moderne privind gestionarea relațiilor cu angajații și dezvoltarea dialogului social sunt concepte relativ noi pentru piața muncii din România. Schimbările introduse în România au dus, în general, la o creștere a rolului și relevanței partenerilor sociali în gestionarea schimbărilor economice și sociale. Totuși, rămân încă probleme legate de eficacitatea și coerența dialogului social bipartit precum și tensiuni legate de rolul jucat de guvern în dialogul tripartit.

1. Partenerii sociali și parteneriatul social în România

Principiile dreptului sindical și ale negocierilor colective au fost incluse în lege și începând cu 1990 au fost create o serie de instituții tripartite pe piața muncii. Acestea includ: *Consiliul Economic și Social, CES*, forumul național tripartit al dialogului social; *Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă, ANOFM*, instituția tripartită responsabilă de politicile pieței muncii; *Consiliul Național de Formare Profesională a Adulților, CNFPA*; *Casa Națională de Pensii și alte Drepturi de Asigurări Sociale, CNPAS*; *Casa Națională de Asigurări de Sănătate CNAS* și *Comisia Națională în domeniul Egalității de Șanse între Femei și Bărbați, CONES*⁶.

Sursa: Visser, Jelle: « Calitatea relațiilor industriale și Strategia de la Lisabona » în CEC, *Relațiile industriale în Europa*, 2008: 52

Analiza de mai sus realizată de Jelle Visser sugerează că guvernul României rămâne actorul cel mai influent de pe piața muncii. În acest sens Visser include România în grupul regimurilor de relații industriale sau mecanisme pe care îl numește “Centru-Est”, ale căror caracteristici sunt sintetizate în graficul de mai jos: un regim de producție ai cărui poli principali sunt statali și liberali, mai degrabă decât o economie coordonată de piață; un regim de bunăstare segmentat sau rezidual cu nivele scăzute de protecție socială, nivele în degradare ale sărăciei absolute și nivele în creștere ale sărăciei relative și inegalităților economice⁷; un rol politicizat al partenerilor sociali în politicile publice; un sistem de reprezentare bazat pe sindicate.

⁶ A se vedea Chivu, Luminita, disponibil la <http://www.eurofound.europa.eu/studies/tn0803038s/ro0803039q.htm>

⁷ A se vedea Parlevliet și Xenogani, 2008: 11

Regimurile sau mecanismele de relații industriale

	Nord	Centru Vest	Sud	Vest	Centru Est
Regimul producției	Economie de piață coordonată		Economie de piață etatistă	Economie de piață liberală	Etatist sau liberal?
Regimul bunăstării sociale	Universal	Segmentat, bazat pe statut, corporatist		Rezidual	Segmentat sau rezidual?
Regimul ocupării	Inclusiv	Dualist		Liberal	
Regimul rel industriale	Corporatism organizat	Parteneriat social	Polarizat/centrat pe stat	Pluralism liberal	Fragmentat/centrat pe stat
Echilibrul puterii	Orientat spre muncă	Echilibrat	În alternanță	Orientat spre angajatori	
Nivel principal de negociere	Sector		Variabil/instabil	Companie	
Mod de negociere	Integrator		Orientat spre conflicte		Aprobator
Rolul PS în politicile publice	Instituționalizat		Neregulat/politizat	Rar/în funcție de evenimente	Neregulat/politizat
Rolul statului în RI	Limitat (mediator)	„Umbra ierarhiei”	Intervenții frecvente	Non intervenție	Organizator al tranziției
Reprezentarea lucrătorilor	Prin sindicate/acoperire mare	Sistem dual/acoperire mare	Variabil (*)	Prin sindicate/acoperire mică	Prin sindicate/acoperire mică
Țări	Danemarca Finlanda Norvegia Suedia	(Irlanda) Luxemburg Olanda Austria Slovenia (Finlanda)	Spania Franța Italia (Ungaria) Portugalia	Irlanda Malta Cipru Marea Britanie	Estonia Letonia Lituania Ungaria Polonia România Slovacia

Sursa: Visser, Jelle: « Calitatea relațiilor industriale și Strategia de la Lisabona » în CEC, *Relațiile industriale în Europa*, 2008: 49

1.1. Reprezentarea lucrătorilor

Reprezentarea lucrătorilor se face prin intermediul sindicatelor la toate nivelele. La nivelul întreprinderilor, persoanele care nu sunt membre de sindicat pot fi alese în organismele de reprezentare numai dacă nu există membri de sindicat.

Mișcarea sindicală este extrem de fragmentată. Dintre cele cinci confederații sindicale principale, patru sunt membre ETUC: *Blocul Național Sindical, BNS; Confederația Națională Sindicală Cartel Alfa, Cartel Alfa; Confederația Națională a Sindicatelor Libere din România Frăția, CNSLR Frăția; Confederația Sindicatelor Democratice din România, CSDR*. A cincea confederație sindicală este *Confederația Sindicală Națională Meridian (CSN Meridian)*.

Conform EIRO⁸, apartenența totală la sindicate a crescut cu 4,2% între 2003 - 2008.

Confederații, centrale sindicale și 'alte' sindicate	2003	2008	Evoluție în decursul perioadei
CNSLR Frăția	800000	800000	0.0
Cartel Alfa	325000	400000	+23.1%
BNS	375000	375000	0.0
CSDR	345000	345000	0.0

⁸ A se vedea <http://www.eurofound.europa.eu/eiro/studies/tn0904019s/tn0904019s.htm>

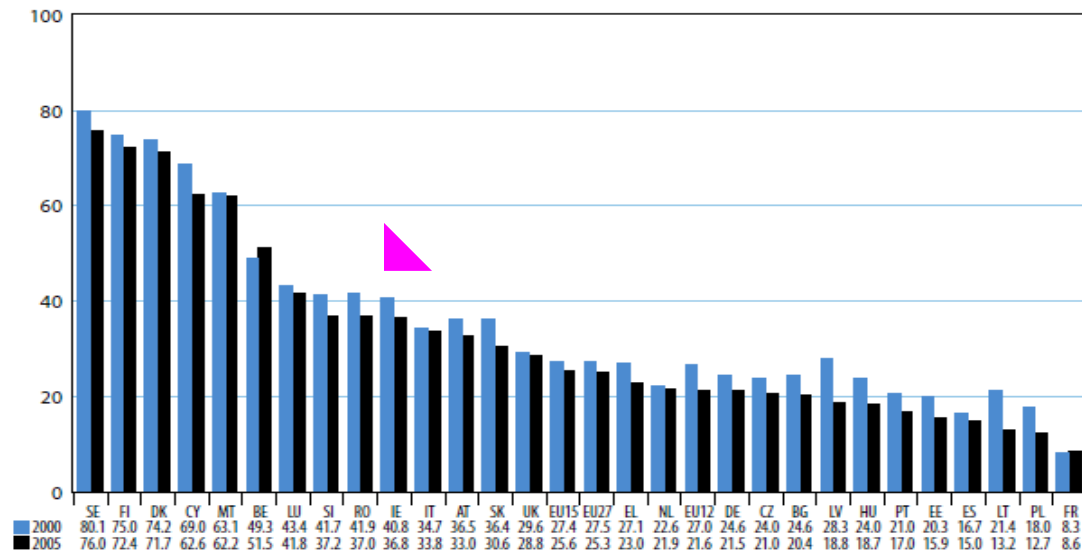
CSN Meridian	170000	170000	0.0
Altele	20000	30000	+50.0%
Total	2035000	2120000	+4.2%

Sursa: EIRO, 2009

În 2007, trei din cele cinci confederații sindicale reprezentative au început să negocieze termenii unei fuziuni, dar fără succes, ca și tentativa precedentă din 2004⁹.

Densitatea sindicală este ridicată în România, mai ales pentru o țară din Europa Centrală și de Est care se clasează la același nivel cu Slovenia și se bucură de un număr de membri de sindicat mai mare decât alte state din regiune. Ca și în celelalte țări din valurile de aderare la UE din 2004 și 2007, numărul sindicaliștilor a scăzut cu peste 50%¹⁰ de la începutul anilor 1990.

Densitatea sindicatelor, UE-25, 1995-2004

Sursa: Comisia Europeană: *Relațiile industriale în Europa 2008*, p. 74.
Date provenite din baza de date ICTWSS 2007

2.1. Organizațiile patronale

Organizațiile patronale din România sunt, de asemenea, foarte fragmentate. Printre acestea, trei sunt legate de asociațiile patronale europene care fac parte din Dialogul Social European: *Alianța Confederațiilor Patronale din România*, ACPR, membră BUSINESSEUROPE; Federația Națională a Patronatelor din Serviciile Publice din România (FNPSPR), membră CEEP; *Consiliul Național al Întreprinderilor Private Mici și Mijlocii din România*, CNIPMMR, membru UEAPME.

În 2006¹¹ opt din cele unsprezece confederații patronale din România, reprezentative la nivel național, au fost de acord să devină sau să-și mențină poziția de membri ACPR. În 2008, ACPR împreună cu *Uniunea Generală a Industriașilor din România 1903*, *UGIR 1903* și cu CNIPMMR au semnat un acord de creare a *Alianței Confederațiilor Industriașilor, Întreprinzătorilor și Angajatorilor din Servicii de Interes Public Business România*, *Business România*.

2.2. Cadrul juridic: evoluțiile recente

Relațiile industriale se defășoară în România conform Codului Muncii, în vigoare din 2003 și modificat în 2005. În 2007, au fost adoptate acte normative de creare a comitetelor mixte de

⁹ A se vedea <http://www.worker-participation.eu/National-Industrial-Relations/Countries/Romania/trade-unions>

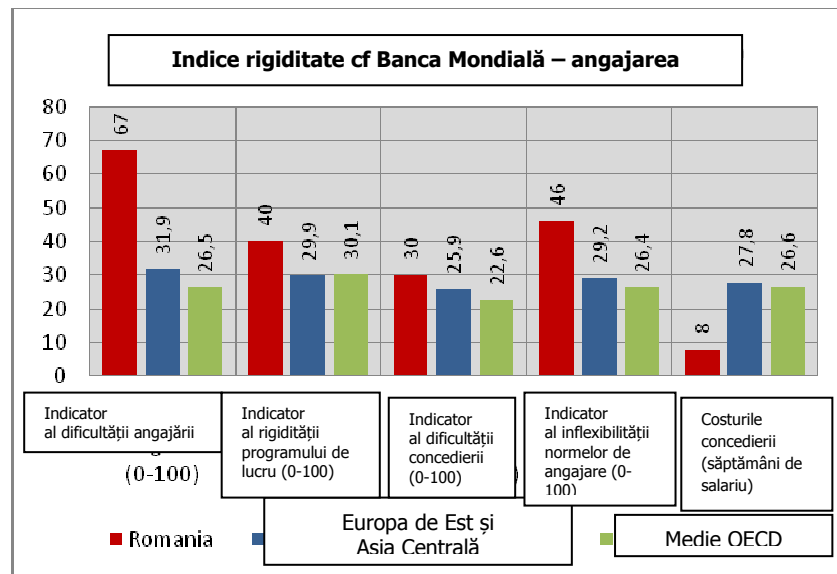
¹⁰ A se vedea Hanke Hassel et al., CEC, *Relații industriale în Europa 2008*: 74

¹¹ A se vedea <http://www.acpr.ro/events1.htm>

negociere a contractelor colective, a procedurilor de informare și consultare a angajaților precum și a standardelor de formare pentru Mediatori¹².

Tendința recentă a legislației din România a fost de a da mai multă flexibilitate relațiilor de muncă prin facilitarea reglementărilor privind contractele individuale de muncă; crearea de contracte cu normă parțială prin intermediul agențiilor de muncă temporară și/sau prin intermediul muncii la domiciliu; extinderea procedurilor de disponibilizare, individuale sau colective; corelarea alocațiilor de șomaj cu durata contribuțiilor de protecție socială și salariul brut mediu; schimbarea regulilor de calcul al salariului minim național; stabilirea unei obligații de implementare a unor condiții corecte de sănătate-securitate pentru angajați prin intermediul unei noi legi specifice¹³.

Totuși, având în vedere rolul jucat de guvern în gestionarea relațiilor cu angajații, conform evaluării Băncii Mondiale, piața muncii din România se caracterizează printr-un cadru juridic rigid¹⁴.

Sursa: Banca Mondială, Doing Business, 2009

Trebuie reamintit totuși că indicatorii Băncii Mondiale măsoară rigiditatea juridică pe baza codului muncii și nu a practicilor reale din întreprinderi. Ceea ce înseamnă că criticile emise de patronate privind rigiditatea excesivă și revendicările sindicatelor în favoarea unei mai mari flexibilități practice, exprimate în parte prin neaplicarea codului muncii, nu sunt neapărat contradictorii. Incidența ridicată a muncii nedeclarate situează numeroase persoane, total sau parțial, în afara prevederilor legislative existente.

3. Restructurarea ca element al dialogului social și al negocierilor colective

3.1. Negocierile colective

Partenerii sociali negociază la nivel național salariul minim național. La sfârșitul lui 2007, s-a convenit un salariu minim de 500 RON¹⁵ iar în iulie 2008, s-a încheiat un acord tripartit privind creșterea salariului brut minim național în perioada 2008-2014, de la 31% din salariul mediu național în prezent până la 50% în 2014¹⁶.

¹² A se vedea <http://www.eurofound.europa.eu/eiro/studies/tn0803029s/ro0803029q.htm>

¹³ A se vedea <http://www.eurofound.europa.eu/eiro/studies/tn0803038s/ro0803039q.htm>

¹⁴ A se vedea <http://www.doingbusiness.org/ExploreEconomies/?economyid=158>

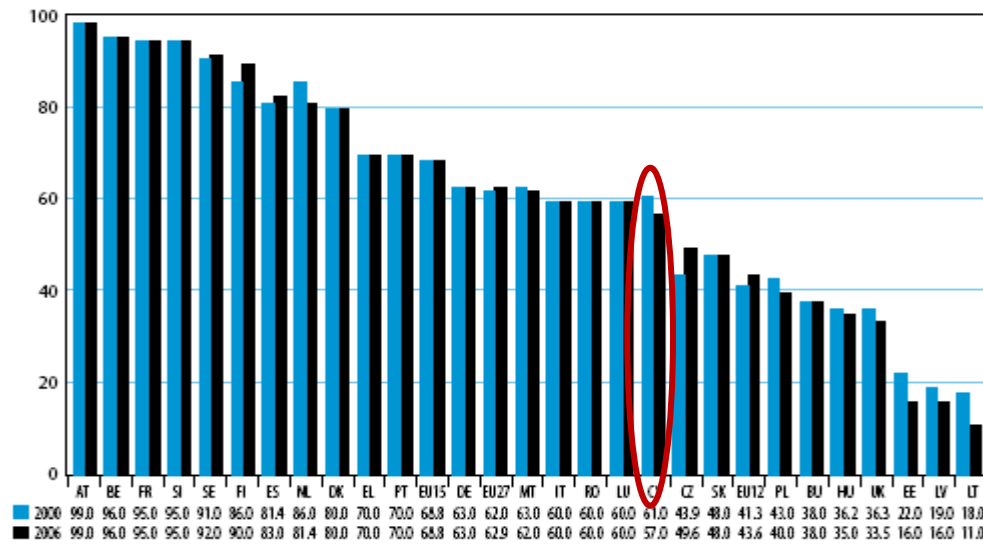
¹⁵ A se vedea <http://www.eurofound.europa.eu/eiro/studies/tn0803029s/ro0803029q.htm>

¹⁶ A se vedea <http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2008/08/articles/ro0808019i.htm>

Conform legislației în vigoare, negocierile pot avea loc la nivel național, de industrie sau de întreprindere precum și pe grupuri de companii. Dreptul de negociere există pentru sindicatele reprezentative (adică care au cel puțin un număr de membri egal cu 5% din totalul angajaților) cât și pentru asociațiile reprezentative ale patronatelor (adică care reprezintă întreprinderi având un număr de angajați egal cu cel puțin 7% din forța de muncă națională)¹⁷. Contractele colective de muncă negociate acoperă toți angajații întreprinderilor implicate iar negocierile la nivele mai scăzute pot numai să îmbunătățească termenii și condițiile convenite la un nivel superior.

De obicei, acordurile la nivel de industrie reproduc în mare parte acordul cadru de la nivel național. Obligația legală de negociere – dar nu și obligația de a ajunge la un acord – există numai la nivel de întreprindere și se aplică companiilor cu minim 21 de angajați. În 2006, 47,7% din întreprinderile aflate sub incidența acestor obligații au semnat contracte.

Acoperirea negocierilor colective (2000; 2006)

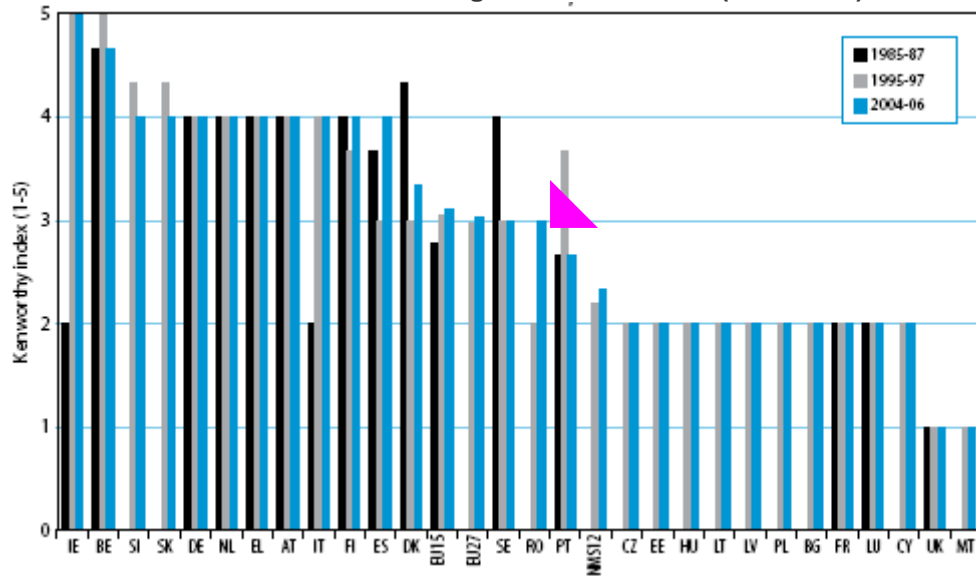

Sursa: Hanke Hassel *et al.*, CEC, *Relațiile industriale în Europa* 2008: 78

Comparativ cu alte state membre UE, coordonarea negocierilor colective se află la un nivel apropiat de medie dar mult mai ridicat decât în celelalte țări din Europa Centrală și de Est cu excepția Sloveniei. Atât acoperirea cât și coordonarea negocierilor colective au crescut din 1997.

¹⁷ A se vedea <http://www.worker-participation.eu/National-Industrial-Relations/Countries/Romania/collective-bargaining>

Coordonarea negocierilor colective (1985-2007)

Sursa: Visser, Jelle: « Relațiile industriale în Europa dintr-o perspectivă globală » în CEC, *Relațiile industriale în Europa*, 2008: 24

3.2. Partenerii sociali și restructurarea

Transpunerea Directivei europene privind informarea și consultarea (Directiva 2002/14/EC) a fost realizată în România prin legea nr. 476/2006, care a intrat în vigoare la 1 ianuarie 2007, când România a aderat la UE¹⁸. Înainte de transpunere, existau deja mai multe dispoziții în legislația românească privind negocierile colective (legea nr. 130/1999), în legea privind sindicatele (legea nr. 54/2003), în Codul Muncii și în legea privind Comitetele Europene de Întreprindere (legea nr. 217/2005).

Principalele dispoziții legislative includ:

- ✧ Definirea unor cerințe minime legate de dreptul la informare și consultare al angajaților, mai ales atunci când au loc schimbări importante;
- ✧ Informarea este definită ca transmiterea de date de la angajator la reprezentanții angajaților;
- ✧ Consultarea este definită ca schimbul de opinii și inițierea unui dialog între patronate și reprezentanții angajaților;
- ✧ Necesitatea unor mecanisme practice de informare și consultare apare în lege și în procesul de negociere a contractelor colective;
- ✧ Reprezentanții organizațiilor sindicale sau în cazurile în care nu este prezent niciun sindicat, persoanele alese să îi reprezinte pe angajați sunt definiți ca partenerii patronatelor în procesul de informare și consultare.

Conform legii și prevederilor de la nivel european, dreptul de informare și consultare al angajaților se leagă de aspectele de mai jos:

- ✧ Evoluția recentă și probabilă a activităților și a situației economice a companiei;
- ✧ Schimbările previzionate în materie de ocupare în cadrul întreprinderii și orice măsuri de anticipare preconizate, mai ales atunci când există o amenințare la adresa locurilor de muncă;

¹⁸ A se vedea <http://www.eurofound.europa.eu/eiro/studies/tn0710029s/ro0710029q.htm>

- ✧ Disponibilitățile colective și drepturile angajaților în situația transferurilor de întreprinderi și în cadrul altor decizii care pot duce la schimbări substanțiale în organizarea muncii sau în relațiile contractuale.

În contractul colectiv de muncă de la nivel național pentru 2007-2010, partenerii sociali au integrat noi dispoziții privind introducerea în cadrul tuturor contractelor colective de la nivelele inferioare a unor prevederi privind calendarul și modalitățile practice de furnizare a informațiilor către angajați.

Nu s-a putut identifica nicio evaluare specifică făcută de un partener social pe marginea implementării legii, totuși raportul din 2005 pentru Consiliul Economic și Social concluzionează:

- ✧ Partenerii sociali din România consideră că informarea și consultarea angajaților ar trebui să aibă un impact pozitiv asupra profitabilității, eficienței și practicilor de management ale patronatelor, fiind benefice și pentru angajați;
- ✧ 57% din patronatele și 65% din angajații intervievați pentru elaborarea raportului erau conștienți că legislația privind informarea și consultarea este în vigoare.

3.3. *Revendicările partenerilor sociali și alte inițiative în contextul crizei economice actuale*

În februarie 2009, partenerii sociali au căzut de acord asupra unui program anti criză în lumina scăderii globale a activităților economice, program menit să susțină creșterea economică, să reducă cheltuielile și să întărească resursele financiare. Acordul cuprinde, de asemenea, măsuri legislative menite să adapteze politicile salariale, pensiile, bunăstarea socială și dialogul social la actuala criză mondială¹⁹.

În ciuda acestui acord, recente proteste sindicale au condus Guvernul la pregătirea unui nou pact social pentru 2009 cuprinzând măsuri care vizează crearea de noi locuri de muncă și protejarea puterii de cumpărare a lucrătorilor. Alături de aceste măsuri, înainte de sfârșitul lui 2009 vor fi introduse noi legi privind cadrul juridic al contractelor colective, o lege privind rezolvarea conflictelor de muncă și modificări ale legilor care privesc sindicatele și patronatele. Ambele părți ale parteneriatului social sunt de părere că guvernul a răspuns în mod incomplet la ideile acestora și nu a implementat suficiente măsuri anti criză.

¹⁹ A se vedea <http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2009/02/articles/ro0902039i.htm>

Secțiunea trei: studii de caz

Dacia Grup Renault

Compania producătoare de automobile Dacia a fost înființată în 1966 și privatizată în 1999 când a fost achiziționată de marea companie franceză Renault. Dacia este cel mai important producător auto din România. Valorile sale sunt: simplitatea, soliditatea și un raport calitate preț imbatabil. O mare parte din succesul său este asigurat de autoturismul emblematic: Logan. Dacia este, de asemenea, centrul de dezvoltare al Grupului în Europa Centrală și de Est. Astăzi Dacia are 13.800 de lucrători (10% din forța de muncă a Grupului Renault), produce 257.854 de vehicule și este compania lider a sectorului în România cu o cotă de piață de 27,4% la autoturisme și vehicule comerciale ușoare. Compania s-a extins rapid și astăzi 67% din vânzări intervin în afara României.

Principalul centru de producție al companiei în România este la Pitești. De la privatizarea din 1999, Renault a investit 489 de milioane de euro pentru a aduce uzina la standardele Grupului și produce astăzi motoare și cutii de viteze pentru vehiculele Renault.

În trecut, compania nu era deloc competitivă la nivel internațional în termeni de productivitate, gamă de produse și calitate a acestora. Contractul de privatizare a prevăzut 20 de faze de pierderi ale locurilor de muncă și obiective trimestriale pentru perioada decembrie 1999 - septembrie 2004. Conform planului au fost reduse aprox. 11.271 de locuri de muncă. Ulterior au fost lansate noi inițiative în 2004 și 2005 care au implicat pierderea altor 1.697 și respectiv 922 locuri de muncă.

În plus față de dispozițiile statutorii, programul de restructurare Dacia a furnizat plăți compensatorii pentru angajații disponibilizați în conformitate cu contractul colectiv precum și asistență specializată pentru facilitarea tranzițiilor de la un loc de muncă la altul.

Prevederile privind procesul de disponibilizare au stabilit condiții detaliate pentru analiza cererilor de plecări voluntare și selectarea lucrătorilor care urmau să fie disponibilizați. A fost creat un sistem complex de plăți compensatorii bazat pe multipli ai salariilor actuale în funcție de vechime.

Cu ajutorul unor furnizori externi, a fost creată o "Unitate tehnică de reîncadrare" în vederea promovării trecerii într-un nou loc de muncă și a fost implementat un program de "Asistență pentru crearea afaceri" pentru a-i ajuta pe cei care preconizau să demareze o activitate nouă pe cont propriu. În acest proces au fost incluse servicii de consiliere și orientare profesională la nivel individual; sesiuni de formare pentru căutarea unui nou loc de muncă; ateliere de dezvoltare a competențelor în vederea îmbunătățirii perspectivelor de angajare; cursuri de formare pentru construirea de noi afaceri; și sprijin financiar pentru crearea de noi companii. S-a oferit asistență și în ceea ce privește măsurile de protecție socială.

Compania a realizat niște statistici detaliate privind utilizarea programelor de asistență, inclusiv numărul de scrisori trimise, de apeluri, de vizite, participarea la ateliere și facilitarea accesului la formarea externă. Programul de contactare a altor 1.429 de angajatori a generat de exemplu aprox. 8.153 de oferte de posturi adresate personalului Dacia.

Tabelul de mai jos oferă detalii privind rezultatele globale ale serviciului de reinsertie socială:

Dosare beneficiari înregistrate 9.340			
Refuz al măsurilor de acompaniere 1.771			
Dosare tratate 7.569			
Plasamente realizate 2,148	Întreprinderi create 265	Alte cazuri 4,694	Dosare în lucru 462
		<ul style="list-style-type: none"> • Pensionare la limita de vârstă 4% • Pensionare anticipată 9% • Pensionare pe motive medicale 16% • Schimbarea domiciliului 14% • Niciun răspuns la convocare după 6 luni 29% • Altele 28% 	

S-a încheiat un parteneriat inovator cu agențiile naționale și locale de ocupare a forței de muncă, cu consiliul județean Argeș și cu o confederație sindicală națională, creându-se “Fundația Dezvoltare și Solidaritate” (FDS) în cadrul căreia funcționează un important centru de recalificare. Clădirea a fost pusă la dispoziție de către Dacia și amenajată de către ANOFM. Obiectivele FDS sunt:

- Sprijinirea creării și a dezvoltării de micro-întreprinderi, de întreprinderi mici și mijlocii;
- Favorizarea primirii și a reîncadrării în activitate a salariaților de la DACIA;
- Întărirea dezvoltării competențelor forței de muncă și a reintegrării profesionale;
- Valorizarea filierelor industriale din județ pentru a se favoriza crearea de locuri de muncă;
- Ameliorarea amenajării teritoriului, dezvoltarea serviciilor, întărirea rolului turismului și al agriculturii

Astăzi Dacia este o companie competitivă pe segmentul său la nivel internațional, cu o largă piață de export, făcând parte integrantă din Grupul Renault.

Arcelor Mittal

Combinatul integrat de oțel Sidex Galați se întinde pe o suprafață de 17.000 de hectare și a fost construit în 1961. Fabrica producea 70% din oțelul României și 95% din produsele sale plate. 45% din producția fabricii era destinată exportului. Arcelor Mittal a achiziționat fabrica în 2001 în momentul în care a fost privatizată de către guvern. Compania reprezenta aproximativ 4% din PIB-ul țării. La momentul achiziției, era considerată ca un element esențial pentru programul de reformă a României însă aflat într-o stare deplorabilă. Utilajele erau învechite, combinatul se confrunta cu o lipsă critică de lichidități și pierderi zilnice de aproximativ 1 milion de dolari.

Prin contractul de cumpărare Arcelor Mittal a plătit 70 de milioane de dolari și s-a angajat la investiții în companie de 350 de milioane de dolari și la un capital de exploatare de 100 de milioane de dolari. Până în 2003 cifra de afaceri a companiei ajunsese la 1 miliard de dolari și Mittal Steel Galați devenise profitabilă. În 2004, compania și-a consolidat succesul transformând Ispat Sidex și achiziționând alte trei unități siderurgice de la guvernul român - Ispat Tepro, Petrotub Roman și Siderurgica Hunedoara. Acestea au fost ulterior redenumite Mittal Steel Iași, Mittal Steel Roman și Mittal Steel Hunedoara.

Între 2002 – 2009 au fost lansate opt campanii de plecări voluntare pe bază de plăți forfetare în funcție de vechime. Ca rezultat al acestor programe, personalul companiei s-a redus de la 26.500 de lucrători în 2001 la 10.300 în 2009.

IMSAT SA

IMSAT este o companie specializată în mecanică și structuri metalice, instalații electrice, procese industriale, sisteme de securitate, mentenanță, creată în 1962. Începând cu 2007 compania a devenit filială 100% a Grupului SNEF cu sediul în Marsilia. IMSAT, cu sediul în București, are în jur de 1700 de angajați și o cifră de afaceri anuală de 106 milioane de euro în 2008.

Există 13 companii IMSAT în România implicate în proiecte ample de inginerie cum ar fi: fabrica de sticlă Saint Gobain de la Călărași, România; fabricile de ciment HOLCIM, Lafarge și CarpatCement; infrastructura de tramvai din București; modernizarea metroului bucureștean; centrele comerciale Carrefour, Kaufland, Cora, Auchan; uzina Dacia-Renault și calea ferată București-Câmpina, București-Constanța.

În ultimii ani, compania și-a păstrat competitivitatea prin descentralizarea structurii sale, prin orientarea către zone unde piața este în creștere, prin extindere internă și prin achiziții și investiții în îmbunătățirea calificărilor forței sale de muncă. Programele de recalificare au dus la îmbunătățirea flexibilității, a standardelor de calitate a produselor și la o gestionare a schimbărilor în termeni de locuri de muncă care să nu ducă la disponibilizări obligatorii.

Reprezentanții companiei și ai angajaților au întreprins restructurarea companiei având o viziune comună potrivit căreia gestionarea schimbării nu înseamnă neapărat disponibilizări iar piețele și locurile de muncă trebuie să evolueze în paralel. Deși o bună parte din programele de restructurare au implicat o transformare a abilităților interne, compania a întreprins și un proces de externalizare a unor activități acolo unde rezultatul era un plus de competitivitate.